PROVINCIE LIMBURG
GEMEENTE TESSENDERLO

SCHALIËNMOLEN ENGSBERGEN

Beschermd bij besluit d.d. 23-10-1981

BEHEERSPLAN

Ontwerper en Opdrachtgever:

[redacted]

Opgesteld: 09-01-2025

Inhoudsopgave

1. Identificatie
2. Historische nota
   2.1 Geschiedenis van de molen
   2.2 Eigenaren van de molen
   2.3 Verantwoording archiefonderzoek
3. Inventarisatie huidige toestand
   3.1 Fundering
   3.2 Achtkant
   3.3 Molenkap
   3.4 Roeden
   3.5 Het omgevende landschap
4. Beschrijving van de erfgoedwaarden
5. Beheersvisie en Doelstellingen
   5.1 Huidige toestand
   5.2 Visie en doelstellingen voor de komende 24 jaar
   5.3 Gebruik
6. Opsomming van de werkzaamheden
7. Opvolging en evaluatie
8. Bijlagen

1. Identificatie

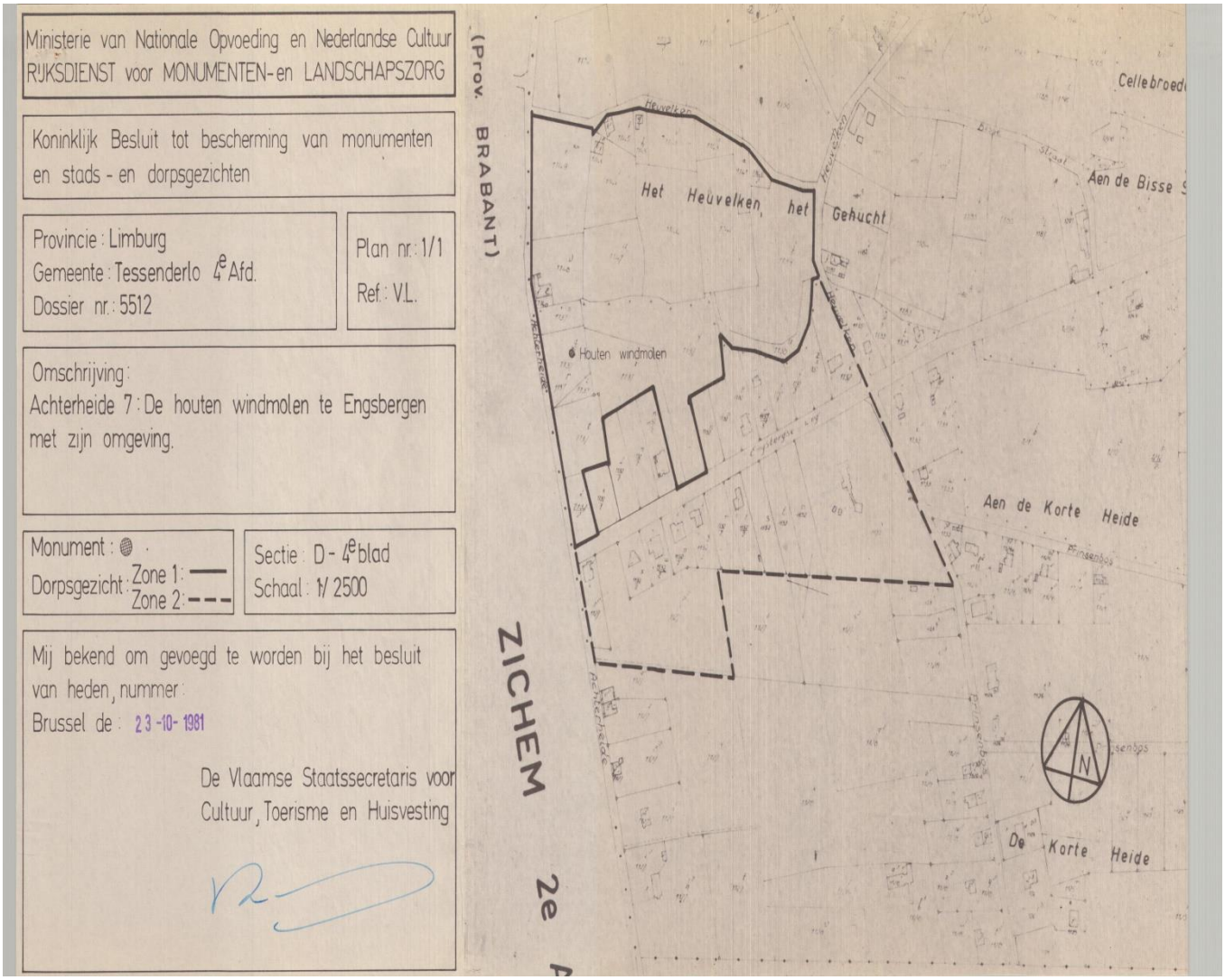
Op 23 oktober 1981 werd de houten windmolen genaamd “Schaliënmolen” te Tessenderlo-Engsbergen beschermd.

De eigenaar en opdrachtgever is: [redacted]

De opdrachtnemer voor dit beheersplan is: [redacted]

Adres molen: Achterheide 8
3980 Tessenderlo

Kadastrale aanduiding van het perceel: kad. Tessenderlo 4 AFD, sectie D, nr. 1137 G

De molen is samen met enkele omliggende percelen beschermd als stads- en dorpsgezicht in het Ministerieel Besluit van 23 oktober 1981.
De **windmolen** wordt beschermd om reden van de industrieel-archeologische waarde.
Het **dorpsgezicht** wordt beschermd om reden van industrieel-archeologische waarde en historische waarde. Dit dorpsgezicht wordt verdeeld in zone 1 en zone 2 met voor elke zone opgenomen voorwaarden en verboden.
In beide zones bevinden zich percelen van verschillende eigenaren. Deze eigenaren zijn dus ook gebonden aan de bepalingen in het beschermingsbesluit Stads- en Dorpsgezichten.
Grofweg wordt het gebied afgebakend door de straten Achterheide, Heuvelken, Prinsenbos en de eigenaren van de percelen liggende aan de Engsbergseweg.

Alle eigenaren van de zich in het Dorpsgezicht bevindende percelen zullen door middel van een persoonlijke brief op de hoogte worden gesteld van het opstellen van dit beheersplan voor de Schaliënmolen.

Molensite

De omgeving van de windmolen bestond ten noorden uit akkers en weiden en ten zuiden uit een gemengd loof- en naaldbos. Oorspronkelijk waren dit heidegronden, zodat de molen goed zichtbaar was en niet tussen de bomen stond. De locatie van de molen bevond zich ongeveer op de overgang van een uitgestrekt heidegebied met omhaagde akkerpercelen. Ook de Ferrariskaart (ca. 1775), de Atlas der Buurtwegen (1846) en de topografische kaart van Ph. Vandermaelen (ca. 1850) geeft dit gebied weer als heidegrond. Op een stafkaart van 1872 werd voor het eerst melding gemaakt van deze windmolen, die ingeplant was te midden van een reeks van landduinen. Op een kaart van 1939 bestaat de omgeving meer en meer uit een mengeling van naald- en loofhout. Dat de molen oorspronkelijk in een heidelandschap stond, is tevens duidelijk op te maken uit de oudste foto's. De aangelegde molenbelt is ongeveer 5 meter hoog, op een hoogte van 20 tot 22 meter +TAW. De molen wordt omgeven door akkers en weiden en enkele percelen gemengd loof- en naaldbos. De Biologische Waarderingskaart vermeldt de aanwezigheid van onder andere naaldhoutaanplanten, enkele percelen eiken-berkenbos, soortenrijk permanent cultuurgrasland met relicten van halfnatuurlijke graslanden en bomenrijen met dominantie van zomereik (Quercus robur), beuk (Fagus sylvatica) of berk (Betulaw).

De molen zelf is volgens het gewestplan gelegen in natuurgebied. Het beschermde dorpsgezicht is volgens het gewestplan gelegen in natuurgebied (noordelijk deel), woongebied met landelijk karakter (centraal deel aan weerszijden van de Engsbergseweg, zuidwestelijk deel aan Achterheide en zuidoostelijk deel aan Prinsenbos) en groengebied (zuidelijk deel).
Het beschermde monument en dorpsgezicht bevinden zich niet in habitatrichtlijngebied maar een zone van zo'n 10 m diep aan de straatzijde van het molenperceel is aangeduid als Habitat (oranje) op de Natura 2000 Habitatkaart.

Voorheen werd de Achterheide “Korte Heide” genoemd, maar dat bestond ook in het nabije Deurne. Midden 19de eeuw kwam de benaming Achterheide in voege. Het was een plaats waar veel arme dagloners zich vestigden, treffend beschreven door Minus van Looi in een van zijn romans “De Mannen van de Achterheide”.

Op het perceel ten noorden van het molenperceel (Achterheide 8) bevindt zich de voormalige en thans verbouwde molenaarswoning.

2. Historische nota

2.1 Geschiedenis van de molen

De Schaliënmolen is een houten achtkante bovenkruier aan de oostzijde van Achterheide (nr. 8), in Engsbergen, op de Molenberg, aan de oostzijde van de Turnhoutsebaan en van het gehucht Okselaar (Scherpenheuvel-Zichem, Vlaams-Brabant).

Oprichting (1859)

De oprichting van de molen houdt veel meer verband met Okselaar dan met Engsbergen. De inwoners van Okselaar hadden eeuwenlang laten malen op de - nu verdwenen - Heilige Geest-watermolen van Zichem, maar de behoefte aan een eigen molen groeide. Het gehucht Okselaar groeide in het midden van de 19de eeuw sterk aan. De aanleg van de Turnhoutsebaan in 1840 bracht een snelle legerverbinding tot stand tussen de garnizoensstad Diest en de grensstad Turnhout. De weg kruiste Okselaar en het verkeer nam zienderogen toe. De bewoning concentreerde er zich vooral in de huizenrijen die aan de nieuwe weg verrezen. Zoals gesteld, kwam de molen op het grondgebied Engsbergen (Tessenderlo) aan de oostzijde van de oude grensweg.

De molen werd in 1859 gebouwd. De eerder geopperde bouwjaren “voor 1336” en “1830” zijn vals gebleken. Ze hebben betrekking op twee andere nog bestaande molens in Tessenderlo: respectievelijk de houten “Oude Molen” in de Molenstraat en de stenen “Engsbergse Molen” op de hoek van Portiersveld en Smisstraat in het gehucht Engsbergen. Het foutieve bouwjaar 1830 werd voor het eerst opgegeven in het werk “Tessenderlo vroeger en nu” (Kasterlee, 1960, p. 334) van Br. Max (Broeder Maximinus, Victor van Meerbeeck) en werd daarop door zowat alle andere auteurs overgenomen, totdat de fout in 2009 door François Van Gehuchten werd rechtgezet in zijn prachtstudie “De tien molens van Tessenderlo” (p. 88).

De molen werd in 1859 opgericht door Franciscus “Frans” De(n) Haes uit Okselaar, die eerder op een watermolen in Zichem maalde. Hij vroeg een molen in Engsbergen te mogen oprichten op sectie D1137 van het kadaster. Dat perceel was, met omliggende percelen eigendom van Henri Bosquet, grondeigenaar of “propriétaire à Oxelaer”. De familie Bosquet, afkomstig uit Noord-Frankrijk, vestigde zich in de 18de eeuw in Westerlo waar ze als rentmeester van markies de Merode actief was. Eugène “Henri” Antoine Bosquet (Westerlo 1780 - Zichem 1870), gehuwd in 1826 met zijn volle nicht Françoise Jeanne Pelagia Maria Bosquet (1801-1870), werd secretaris van de Nederlandse koning Willem I, die hij na 1830 trouw bleef, in tegenstelling tot de Merode die de Belgische kaart van de nieuwe machthebbers trok en daarvoor rijkelijk werd beloond. Dat verklaart de komst van Bosquet naar Okselaar kort na 1830, waar hij een jachtpaviljoen ombouwde tot een landhuis met een eenvoudig torentje. De volksmond sprak van “het kasteel” Arendschot, gelegen in de bossen van Okselaar aan de westzijde van de Turnhoutsebaan. Het landgoed eromheen besloeg ongeveer 105 hectaren en daartoe behoorde ook het grensgebied waar de Schaliënmolen zou komen. In 1870 erfde zoon Philippus Maximilianus Eugenius “Eugène” Bosquet (Brussel 1830 - Zichem 1907), gehuwd met Maria Theresia Celina Adriaens (1860-1931) deze gronden en dus ook het molenperceel (ongeveer 5 hectaren). Deze zoon staat ook bekend als bouwer van de kerk van Okselaar. De grondbezitters Bosquet stelden de pachtcontracten op en namen de huurders-molenaars aan. De beoogde klanten kwamen vooral uit Okselaar.

De oprichting lokte, in tegenstelling tot de molen van Tessenderlo-Schoot, weinig reactie uit bij de andere Looise molenaars. Ze verwachtten er weinig concurrentie van. Het openbaar onderzoek leverde geen bezwaren op. Het Looise gemeentebestuur adviseerde dit keer gunstig aan de provincie.

In de zitting van 28 januari 1859 gaf de bestendige deputatie goedkeuring aan de oprichting van een korenwindmolen op de Achterheide. Het besluit telt zes artikelen. De uitbater moest alle hygiënische en veiligheidsmaatregelen nemen in het belang van zijn werknemers. Hij moest de door de overheid aangestelde persoon toelaten de molen te controleren. Hij bleef verantwoordelijk voor eventuele schade die de molen bij de buren zou aanrichten.
De molen kwam op een kunstmatig heuveltje of een mote van ongeveer 5 meter hoog. Bepaalde onderdelen kwamen van andere molens, zoals het staakijzer en de spil met het gegrifte jaartal 1751.
In een brief over de lokale economie kondigde de Looise burgemeester Deleeuw begin 1859 aan dat de zesde windmolen in Engsbergen zou opgericht worden. Vanaf de oprichting van deze houten achtkant bij Okselaar wentelden er gedurende 22 jaar niet minder dan zes windmolens tegelijk in Tessenderlo.

Opeenvolgende molenaars (1859-1942)

De eerste pachter-molenaar, van 1859 tot na 1870, was de bouwheer van de molen, de al genoemde Frans De(n) Haes uit Okselaar die voordien op een watermolen in Zichem maalde.

Hij werd als molenaar opgevolgd door Frans Wijnants (°Tongerlo 1843). Die kwam in 1869 vanuit Tongerlo en huwde een jaar later met Maria Josephina Houtmeyers. Het jonge gezin bleef slechts vier jaar en trok in augustus 1873 met twee kinderen naar Booischot.

Daarop kwam de molenaarsfamilie Huygens. Victor Huygens (°Vorst 1826 – Tessenderlo 1908) kocht de molen (als gebouw) aan in 1875. De molen werd in 1908 geërfd door zijn broers Jozef Huygens-Van Eynde en Petrus Augustinus Huygens (“Gust de meulder”), gehuwd in 1865 met Isabella Michaux. Zij maalden aanvankelijk op de standaardmolen van Tessenderlo-Schoot. De genoemde “Gust de meulder” werd molenaar op de Schaliënmolen en werkte er zonder gasten. Bij hem woonden drie van zijn kinderen: Victor Huygens (°Vorst 1866 - 1952) en de tweeling Wivina Mathilde en (Domien) Alfons Huygens (°Vorst 1871). Zijn oudste zoon Victor hielp van kleins af als maaldersgast. De tweede zoon (Domien) Alfons vertrok in 1900 naar Kumtich. Vader August bouwde eerst een molenhuis dat als winkel zou dienen en later in de buurt (“Huffelken 16” in 1900) een huisje waar hij zijn oude dag kon slijten. Toen hij weduwnaar was geworden, bleven zijn twee zonen bij hem wonen. Eerst trouwde de jongste, Alfons in 1901 met Josephine Van Meeuwen (°Tessenderlo 1873). Twee jaar later trouwde de oudste zoon Victor in Molenstede met Melanie Leys (°Schaffen 1874). Er kwamen nu in één huis plots twee vrouwen en gauw ook kleinkinderen uit twee gezinnen bij. Dat samenwonen werd onmogelijk en in 1904 vertrok de jongste zoon Alfons met zijn jong gezin naar Lummen. De vader en het gezin van de oudste zoon Victor bleven in het molenhuis wonen (in 1910 met vijf kinderen). Vader August Leys vertrok in 1918 naar Testelt.

Naast de molen baatte de familie Huygens, bekend om hun werklust en temperament, ook nog een boerderij en een winkel uit. Victor Huygens overleed in 1952 op 86-jarige leeftijd. Zijn zoon Gustaaf Amand (Tessenderlo, 1904-1980), gehuwd met Jeanne Mues (1905-1991) nam de molen over, nadat hij zijn vader bij het vele werk had bijgestaan. Hij zou de laatste zijn.

Hij zag er letterlijk en figuurlijk geen brood meer in.

Stilstand en verval

In 1942 werd de windmolen buiten gebruik gesteld en vervangen door een elektrische maalderij. Sinds de molen stillag, was het een uitverkoren speelterrein voor kinderen geworden.

Het weekblad Boerenbelang meldde op 6 augustus 1949 dat de windmolen over te nemen was. Dat blad beschouwde de windmolens als de belichaming van de goede oude tijd. In 1953 werd met blijdschap gemeld dat in Limburg al zes molens waren beschermd als monument. De oprichting van Bokrijk kon op alle steun van Boerenbelang rekenen. De grote oprichter en conservator van Bokrijk, Jozef Weyns, kwam ook de Schaliënmolen bekijken en wat hij zag stemde hem somber. In 1967 schreef hij over de molen in zijn "Brieven uit mijn Bakhuis": "Die molen… och arme, steekt reeds zo lang zijn armen uit om erbarmen, dat ze van moeheid afbrokkelen en dat het houtgewas hem hoog om de lenden groeit. Indien ik veel geld zou erven en toch mijn heemliefde behouden, ik zou dat molentje kopen, het wakker schudden, doen leven en lachen". Het mocht niet baten.

De stilgevallen molen werd in 1957 geërfd door August Huygens, werkman, en Ida Paula Huygens, gehuwd met Emiel Exelmans (°Zichem 1908), bediende te Averbode. In november 1978 kwam het goed in bezit van Emiels zonen Roger Exelmans-Vanaerschot en Urbain Exelmans-Bergen. Laatstgenoemde, die later naar Nederland en Thailand verhuisde en inmiddels overleden is, werd in 1981 de enige eigenaar. De molen en het terrein kwamen na zijn dood in 2018 in bezit van [redacted].

Reddingspogingen

In februari 1979 dienden de eigenaars van de Schaliënmolen, in samenspraak met de gemeente, een verzoek in voor de bescherming van de molen als monument in functie van een maalvaardige restauratie. Ze stelden architect Lou Jansen uit Turnhout (1935-2019) aan die in 1980 metingen uitvoerde en tekeningen maakte om de geplande restauratie te begeleiden.

In april 1980 liep het openbaar onderzoek om de molen te beschermen. Er kwamen vijf bezwaren van omwonenden en van de eigenaar zelf. De bescherming als dorpsgezicht zou de waarde van de omliggende percelen sterk verminderen. Daardoor zou er niet meer kunnen gebouwd worden. Mensen die bouwgrond in de buurt hadden gekocht, eisten een schadevergoeding wanneer er een bescherming als dorpsgezicht zou komen. Deze bezwaren werden weerlegd.

De windmolen Schaliënmolen werd op 23 oktober 1981 bij koninklijk besluit definitief beschermd als monument, omwille van de industrieel-archeologische waarde. De windmolen werd met omgeving bij hetzelfde besluit beschermd als dorpsgezicht omwille van de industrieel-archeologische en de historische waarde.

De Schaliënmolen heeft een grote waarde als één van de drie laatste houten achtkante bovenkruiers in ons land. Dit type wordt beschouwd als een technisch hoogtepunt van de molenbouw en sluit aan bij een in Nederland beter bekend model. In Vlaanderen bleven slechts drie exemplaren bewaard. De achtkantige korenmolen of koffiepotmolen was met name typerend voor de Kempen en het westen van Limburg. Het stijl- en regelwerk van de

Schaliënmolen is representatief voor Vlaamse achtkanters. Het rollenkruiwerk is vermoedelijk voorafgegaan door een zetelkruiwerk, zoals de meeste andere achtkanters waaronder de twee andere bewaarde exemplaren.

In het beschermingsdossier van de molen werd naast deze typologische waarde ook de samenhang met de goed bewaarde molenaarswoning van 1880 (een typisch Kempisch molenaarsbedrijf) aangehaald, wat vandaag onder het criterium context(waarde) wordt gevat. Ten slotte werd de industrieel-archeologische waarde van de molen als monument ook gemotiveerd door te verwijzen naar de bereidheid van de eigenaars om deze molen opnieuw in werking te stellen.
In het beschermingsdossier werd aangegeven dat het zuidwestelijk deel van het molenbiotoop nog in een latere fase zou worden beschermd maar dit is nooit gebeurd.
Bij de historische waarde wordt verwezen naar zowel open heidegebied als een agrarisch-landelijk karakter en een molenlandschap (met onder andere de belt en de molenaarswoning). Deze landschapskenmerken stonden op moment van bescherming al onder druk van opschietende bomen en geplande verkavelingen maar waren nog herkenbaar ("goed aanwijsbaar").

Het beschermingsbesluit van 23 oktober 1981 hield geen rekening met de bezwaren die waren geuit en verbood het oprichten van woningen in de buurt. Het besluit voorzag in het regelmatig laten draaien van de molen, wat de eigenaar echter niet kon realiseren als hij niet in de buurt kwam wonen.

Dat jaar was Urbain Exelmans alleen eigenaar van de molen geworden. Hij was graag bereid tot medewerking, maar door het bouwverbod in de buurt zag hij van restauratie af. Zijn standpunt was: "Ik ben het touwtrekken beu. Ik heb de molen uit handen van speculanten kunnen houden, op eigen gelegenheid de molenkap gedicht, de vrije inloop tot de molen beperkt en zelf de bescherming als monument aangevraagd. Dit laatste is me trouwens door de aanpalende eigenaars verweten". De unieke molen schijnt langzaam te verdwijnen in de papiermolen die meer als een rem schijnt te functioneren. Hij vroeg toen een wijziging van het beschermingsbesluit aan en om een perceel in de buurt tot bouwgrond te maken, zodat hij er zich kon vestigen.

Zoals met de molen op de Berg had het gemeentebestuur van Tessenderlo gemeend dat na het beschermingsbesluit het manna van de subsidies over Tessenderlo zou nederdalen om daarmee de molen te herstellen. Dat gebeurde echter ook niet met de Schaliënmolen tot ontgoocheling van verschillende partijen.

De molen was op moment van bescherming al in slechte staat na een kwart eeuw stilstand. De kap en de restanten van het houten gevlucht waren nog aanwezig. De kap werd met een zeil afgedekt.

Op 10 juli 1985 vroeg de eigenaar om de molen aan een redelijke prijs aan de gemeente te verkopen om hem te restaureren. Hij wees op de al opgemaakte opmetingen en plannen van architect Lou Jansen. Els De Kinderen, voorzitter van de vzw Levende Molens, stuurde in september 1985 een aanbevelingsbrief en vroeg dat het gemeentebestuur "zich over de windmolen zou ontfermen". Op 13 september 1985 vroeg Urbain Exelmans 1.500.000 frank voor de windmolen, "het bedrag dat de molen mij heeft gekost". Als voorwaarde stelde hij dat de molen op zijn huidige standplaats zou worden gerestaureerd en onderhouden. Daarop besloot het gemeentebestuur onder leiding van burgemeester Meeus de molen niet aan te

kopen wegens onvoldoende financiële middelen. Als tegemoetkoming werd de eigenaar medegedeeld: “Bij herstel of restauratie is de gemeente bereid u eventuele financiële of materiële hulp te verstrekken”.

De bescherming van de Schaliënmolen deed het verval niet stoppen. Monumenten en Landschappen wees de eigenaar (die toen in het Nederlandse Benthuizen woonde) in 1989 op zijn onderhouds- en instandhoudingsplicht en stelde hem voor het verval in gebreke. De eigenaar vroeg om de bescherming van de molen en zijn omgeving op te heffen. In maart 1989 vroeg ook het gemeentebestuur de herziening van het beschermingsbesluit aan: “De molen is zodanig in verval dat hij zelfs een gevaar vormt voor de openbare veiligheid. Het is een zware hypotheek op de aanpalende gronden”. Er werd niet ingegaan op de opheffing van de bescherming met als argument dat zelfs een volledige reconstructie mogelijk bleef voor een als monument beschermde molen.

In 1989 kon aan de eigenaar een restauratiepremie van 90% van de kosten worden aangeboden, maar hij meende dat die werken geen verbetering zouden inhouden. Hij zag alleen nog de volledige afbraak als enige mogelijkheid. Daarom werd voorgesteld om eventueel met een vrijwillige molenaar te werken en door sponsoring het private deel te verminderen, dezelfde werkwijze als voor de molen op de Berg in Tessenderlo zou gehanteerd worden.

Tussen al die bureaucratie en papieren acties door bleef de tand des tijds duchtig aan de molen knagen. In 1992 luidde het: “Het wiekenkruis hangt voorover, de windpeluw is gebroken en de baansteen naar beneden gestort. Het kruis hangt tussen hemel en aarde. De bomen onttrekken het zicht al tientallen jaren. De pestelroeden leunen ertegen. Enkele jaren geleden werd de kap nog met een zeil gedicht. Dat kon niet beletten dat van de kap vrijwel niets overblijft.” Er werd geschermd met het zeldzame type en de askop: “De wel heel bijzondere askop heeft niet de gebruikelijke walpin en dat is eigenaardig genoeg ook het geval bij de standerdmolen van Tessenderlo. Dit is een afwijkend type.” Er kwamen alarmsignalen met veel emotie: “Dit is meer dan schuld. Het is cultuurvernietiging”, aldus molenkenner John Verpaalen.

In december 1995 vroeg het gemeentebestuur nogmaals de “deklassering” aan of de opheffing van de bescherming. Het antwoord was wederom negatief met opnieuw als argument dat zelfs een volledige reconstructie mogelijk bleef voor een als monument beschermde molen. In maart 1998 vroegen twee aanpalende eigenaars het beschermingsbesluit in te trekken. Zij hadden een perceel als bouwgrond gekocht en er was inmiddels tegen de voorschriften in een woning gebouwd. De Vlaamse overheid ging er weer niet op in.

In 2000 stelde het gemeentebestuur aan de private eigenaar voor de molen voor een symbolische frank over te nemen en op een andere site op te bouwen. Ze dachten toen aan de gemeente-eigendom op de Berg in de buurt van de standaardmolen. Jo De Schepper van het Agentschap Onroerend Erfgoed had dit voorstel geopperd. Hij schatte de kosten op 14 miljoen frank, gedragen door 80 % subsidie. Het gemeentelijk aandeel zou dan nog 3 miljoen frank bedragen. Om een ons onbekende reden ging die eigendomsoverdracht niet door.

Nadat de kap en wiekenkruis naar beneden waren gestort, was de toestand dramatisch geworden: een houten molenruïne verstopt tussen de bomen. Het binnenwerk geraakte dan

geheel blootgesteld aan wind en regen. Eén van de drie laatste houten achtkante bovenkruiers in ons land dreigde ondanks zijn bescherming geheel te verdwijnen.

De vrijwillige molenaars van Levende Molens en de Molenvrienden van Tessenderlo bleven aan de kar trekken en konden na veel diplomatiek overleg een overeenkomst of beter een noodoplossing met de eigenaar bekomen. Hierbij werd molenaar Willem Roose uit Gouda ingeschakeld, aangezien de toenmalige eigenaar, de heer Urbain Exelmans dichtbij bij hem bleek te wonen (Rijswijk). Hoewel de man eerder een grote interesse in de restauratie van de molen had gehad, leek hij de moed nu voorgoed te hebben opgegeven. Na wederom veel moeite wist Willem Roose de man te overtuigen van een laatste reddingsactie voor de molen.

Die vroeg op 17 december 2003 een vergunning aan om de molen te demonteren en op te slaan, met de slechte staat van de molen als motivatie. Deze vergunning werd verleend op 17 mei 2004 (brief van Jos Gyselinck van Monumenten en Landschappen) op basis van het Koninklijk Besluit van 17 november 1993 inzake het nemen van onmiddellijke consolidatie- en beveiligingsmaatregelen door middel van een demontage.

De volgende voorwaarden werden gesteld:
- een uitgebreide fotoreportage tijdens de demontage
- nummering van maatgevende en herbruikbare onderdelen en overname van deze nummering op plan
- een goed geventileerde stapeling en afscherming van de onderdelen.

Een heropbouw binnen een bepaalde termijn werd niet als voorwaarde gesteld maar in de bijhorende briefwisseling ging Onroerend Erfgoed uit van een termijn van vijf jaar alvorens de molen kon worden heropgebouwd.

De vakkundige demontage werd uitgevoerd op 27 juni 2004 door de vzw Molenvrienden (Tessenderlo) en enkele vrijwilligers, waaronder molenaar Willem Roose uit Gouda en molenmaker John de Jongh uit Veldhoven, met logistieke ondersteuning door de gemeente en met een financiële bijdrage (kraankosten) van Levende Molens vzw. Deze reddingsoperatie stond onder het toezicht van Onroerend Erfgoed van de Vlaamse Overheid. De bedoeling was uitdrukkelijk dit monument van de onherroepelijke ondergang te redden. Herbruikbare onderdelen werden opgeslagen op het gemeentelijk domein van Openbare Werken in de H. Hartlaan 31 in Tessenderlo (Tessenderlo, derde afdeling, sectie C, perceelnummer 1412S), zodat deze bij een heropbouw van de molen hergebruikt konden worden. De onderdelen werden er goed gestockeerd onder afdak: geventileerd en grotendeels beschermd tegen weersomstandigheden zoals zon, wind en regen. Aan deze goede stapeling werd tot op heden nooit een wijziging aangebracht. De ongeveer 800 kg eternietleien met asbest werden afgevoerd.

In 2009 werden opnieuw meerdere initiatieven genomen in functie van het beheer van deze molen. Op 27 januari 2009 organiseerde de Vlaamse Landmaatschappij (eigenaar van omliggende gronden) een overleg met Onroerend Erfgoed en vzw Levende Molens over de toekomstmogelijkheden van de molen.

Op 31 maart 2009 nam de genoemde Willem Roose andermaal, op verzoek van Jef Druyts, contact op met Urbain Exelmans teneinde het restauratie- en herbouwdossier vlot te trekken, maar de man leek geen enkele interesse meer in de molen te hebben en weigerde ieder contact.

Datzelfde jaar nam ook het Agentschap Onroerend Erfgoed contact op de eigenaar om te peilen naar zijn verdere stappen en intenties en om hem te herinneren aan zijn onderhoud- en instandhoudingsplicht. Hij antwoordde op 4 mei 2009 dat hij voldaan had aan de instandhoudingsplicht door zijn toestemming te geven aan de demontage en dat hij verder geen actie wenste te ondernemen.

Op 25 juni 2009 volgde een overleg tussen gemeente, Onroerend Erfgoed, de Vlaamse Landmaatschappij en Regionaal Landschap Lage Kempen over de restauratie en eventuele verplaatsing van de molen maar ook dit initiatief gaf geen resultaat.

In 2011 werd een handhavingstraject opgestart ten aanzien van de eigenaar omwille van ernstige verwaarlozing (inbreuken op decreet van 03.03.1976, besluit van 17.11.1993 en beschermingsbesluit van 23.10.1981. Op 14 oktober 2011 werd in het kader hiervan een inspectie uitgevoerd waaruit bleek dat de molenonderdelen in 2004 vrij goed waren gestockeerd (geventileerd en grotendeels beschermd tegen weersomstandigheden zoals zon, regen en wind).

Op 24 oktober 2011 werd het proces-verbaal afgesloten maar in 2012 stelde de Procureur des Konings dat de demontage en opslag vergund was en het dossier werd door het parket zonder gevolg geklasseerd omwille van onvoldoende bewijzen: “Het dossier maakt onvoldoende duidelijk welke inbreuken gepleegd werden en of de vergunning miskend werd. Ter zake werd een vergunning afgeleverd tot demontage en opslag van de onderdelen van de molen en het is niet bewezen dat deze vergunning niet nageleefd werd”.

De daaropvolgende jaren werd onder andere aan het gemeentebestuur, de Vlaamse Landmaatschappij, Regionaal Landschap Lage Kempen en de vzw Levende molens gevraagd om in dit dossier een trekkersrol op te nemen en/of op te treden als bouwheer maar geen van deze partijen bleek bereid een financieel en/of formeel engagement op zich te nemen. In 2017 waren er wel twee private initiatieven om de molen herop te bouwen (nabij de Beddermolen in Westerlo en nabij de Molen van ’t Veld in Geel) maar ook deze initiatieven liepen op niets uit.

Op 17 mei 2019 stelde het agentschap Onroerend Erfgoed zelf voor om de opheffingsprocedure op te starten voor zowel het monument als het dorpsgezicht, op voorwaarde dat er geen andere erfgoedwaarden bewaard waren in de omgeving. Na een schriftelijk protest hiertegen van de VZW Levende Molens (1 augustus 2019) antwoordde het agentschap op 14 augustus 2019 dat er twijfels waren over de haalbaarheid van een heropbouw met de oorspronkelijke molenonderdelen. Om die reden werd aan Monumentenwacht Vlaanderen gevraagd om de bouwfysische staat te controleren en daarnaast werden het molenbiotoop en de ruimere context van de molen bekeken. Daarna zou in overleg met de eigenaar, de gemeente en de molenverenigingen onderzocht worden of de restauratie ook effectief kon gerealiseerd worden. Het inspectierapport van Monumentenwacht (inspectiedatum 4 december 2019) stelde duidelijk dat de bouwfysische toestand zeer slecht was en dat de bewaarde molenonderdelen niet meer kunnen hergebruikt worden voor heropbouw.

Vanuit de thematisch-typologische herevaluatie van het windmolenerfgoed in Vlaanderen (2020-2021) werd het opheffingsvoorstel voor deze molen bevestigd. Tijdens dit onderzoek

bleek dat de gemeente Tessenderlo vragende partij is om niet langer in te staan voor de opslag van de molenonderdelen op de gemeentelijke werkplaats.

Bij besluit van Vlaams minister van Onroerend Erfgoed Matthias Diependaele op 29 juni 2022 werd de bescherming als monument van de windmolen Schaliënmolen en de bescherming als dorpsgezicht van diezelfde molen met omgeving voorlopig volledig opgeheven, met als motivatie dat de erfgoedwaarden van het volledige monument en dorpsgezicht onherstelbaar zijn aangetast. De kadastrale percelen gevat door de opheffing zijn opgenomen in artikel 2 van het ministerieel besluit.

Tussen 5 augustus tot en met 3 september 2022 kon bezwaar ingediend worden bij de gemeente Tessenderlo. Onder meer de verenigingen Levende Molens vzw, Molenforum Vlaanderen vzw, Molenzorg Vlaanderen, de Vlaamse Vereniging voor Industriële Archeologie vzw en veel erfgoed- en molenliefhebbers dienden bezwaarschriften in.

In vele bezwaarschriften werd de klemtoon gelegd dat de erfgoedwaarden niet onherstelbaar zijn aangetast. Het is opvallend dat op 14 oktober 2011 een inspectie uitgevoerd werd van de onderdelen waarop bleek dat de molenonderdelen in 2004 vrij goed waren gestockeerd (geventileerd en grotendeels beschermd tegen weersomstandigheden zoals zon, regen en wind). Aan de stapeling werd tussen 2011 en 2022 geen wijziging aangebracht. Uit de bijgevoegde foto's in het inhoudelijk dossier van de opheffing van de bescherming kan niet afgeleid worden dat de onderdelen niet herbruikbaar zijn en het inspectiedossier van de Monumentenwacht is niet bijgevoegd. Vraag is in welke mate de verschillende onderdelen afzonderlijk of enkel globaal geëvalueerd werden.

Op basis van de in het inhoudelijk dossier vermelde informatie kunnen we niet besluiten dat een reconstructie van deze molen niet kan.

Er zijn nog meerdere onderdelen herbruikbaar waardoor een verantwoorde herbouw mogelijk is. Molenstenen, gietijzeren askop, koningsspil, en zelfs een deel van het spoorwiel zijn onmiskenbaar nog herbruikbaar. Ook de rondsels en bijbehorende staakijzers zijn te hergebruiken. Ook delen van de kap en kruiconstructie kunnen weer gebruikt worden. Bewaarde delen die niet herbruikbaar zouden blijken te zijn, zijn nog steeds informatiedragers van de oorspronkelijke constructie. Er is dus zeker nog sprake van voldoende erfgoedwaarde en overduidelijk niet van onherstelbaar aangetaste erfgoedwaarde.

Voor de structuur van de molen was voor het grootste gedeelte eikenhout gebruikt met daarnaast een aantal grenen onderdelen. Van eikenhout is met name het spinthout (het laatst levende hout waarin zich nog voedzame sappen bevinden) gevoelig voor aantasting. Vaak blijkt het harde kernhout niet of nauwelijks aangetast te zijn, ook als het spinthout ernstig is aangetast.

In het inspectieverslag die molenmaker John de Jongh uit Veldhoven in 2022 uitvoerde op de gemeentelijke werkplaats in Tessenderlo blijkt zelfs dat er nog 30 à 40 procent van de oude molen te gebruiken is. Tijdens de afbraak leken de eiken hoekstijlen nog in een redelijke toestand. Ook in de opgeslagen hoop restanten steekt een hoekstijl uit die er nog redelijk goed uitziet en herbruikbaar lijkt. Voor zover nodig kunnen daarbij moderne technieken worden toegepast. Hierbij moet gedacht worden aan het aanhelen van pennen en pengaten. Ook het vrijwel onzichtbaar over grote lengte versterken van aangetaste houten balken behoort tegenwoordig tot de mogelijkheden.

Zoals bekend staat in Bokrijk één van de twee andere overgebleven houten achtkanten in Vlaanderen, met name de Galgenmolen. Ook daar was de molen gedemonteerd (in 1986) in afwachting van zijn heroprichting. Daar werden de gedemonteerde delen zeer slecht opgeslagen, met name in het open veld onder zeil. Vrijwel al het hout ging verloren en er kon niets meer hergebruikt worden. Ook daar was er een lange periode van opslag, met name tien jaar. De wettelijke bescherming gebeurde er pas op 7 november 1996 waarna de restauratie in 1997 kon gebeuren. Terwijl in Bokrijk een slechte opslag gevolgd werd door een bescherming en restauratie, zou in Tessenderlo net het omgekeerde gebeuren: een goede opslag gevolgd door opheffing van bescherming en verdwijning.

Het gemeentebestuur van Tessenderlo heeft de verantwoorde actie ondernomen als lokaal erfgoedbeheerder om bij de ontmanteling de molenonderdelen op correcte wijze onder te brengen in de gemeentelijke werkplaats, en dat in het vooruitzicht van de heroprichting van de Schaliënmolen. Die heroprichting leek binnen een vrij korte termijn een zeer realistische mogelijkheid.

Molenmaker John de Jongh uit Veldhoven nam in 2021 contact met [redacted], zoon van de inmiddels overleden Urbain Exelmans en eigenaar van de restanten en het terrein waarop de molen stond. Hij bleek zeer welwillend te staan tegenover het overdragen van de opgeslagen onderdelen en het verkopen van de grond. Een notaris uit Antwerpen werd in de arm genomen om de overdracht zo spoedig mogelijk te regelen.

Dit resulteerde in de aankoop van de molen en molenstandplaats bij notariële akte van 17 april 2023 door [redacted].

2.2 Eigenaren van de molen

1859-1870	Bouwheer F. Den Haes
1870-1875	Frans Wijnants
1875-1908	Victor Huygens
1908-1952	Jozef en Petrus Huygens
1952-1957	Gustaaf Amand Huygens
1957-1978	August Huygens en Ida Huygens-Exelmans
1978-1986	Roger en Urbain Exelmans
1986-2018	Urbain Exelmans
2018-2023	[redacted]
2023-heden	[redacted]

2.3 Bouwhistorie

Van de bouw van de molen is behalve het oprichtingsjaar, weinig bekend. De molen is gebouwd als achtkante molen met als “bijzonderheid” dat de tegenoverliggende achtkantstijlen in één lijn staan in tegenstelling tot de meer gebruikelijke constructie waarbij de stijlen gericht staan naar het midden van de molen. De molen is gebouwd met twee koppel molenstenen gelegen op de eerste zolder. Het ene koppel waren Franse stenen met een diameter van 150 cm en het andere waren een koppel blauwe stenen van 150 cm.
Op de tweede zolder lag nog een koppel blauwe stenen met een diameter 110 cm.
Door de verwaarlozing van de molen sedert de jaren vijftig van de vorige eeuw en de daarop volgende instorting van de molen in de jaren tachtig is een bouwhistorisch onderzoek allen mogelijk aan de hand van de overgebleven molenonderdelen.

2.3.1 Achtkant

Opvallend aan het achtkant is de aanwezigheid van twee houtsoorten in het achtkant. Er waren vier stuks eiken achtkantstijlen en vier grenen stijlen. Deze grenen stijlen waren zwaar aangetast, waarschijnlijk door boktor welke zich voornamelijk in het spinthout heeft vermaakt. Men heeft in vroegere tijden het aangetaste spinthout verwijderd en de stijlen ingesmeerd met koolteer om eventueel resterende aantasting te bestrijden. Deze koolteer is ook te vinden op de veldkruizen waar deze vastzaten op de stijlen. Een teken dat de teer pas later aangebracht is. Op de eiken stijlen is geen teer aangetroffen.
Er is nog een klein stuk legeringbalk en een korbeel bewaard en deze waren gemaakt van grenen. Op oude interieurfoto’s is ook te zien dat de legeringsbalken en korbelen van grenen waren gemaakt.
Waarom dan vier eiken stijlen? Waarschijnlijk waren bij een grote restauratie vier stijlen te zwaar aangetast en zijn deze vervangen door vier eiken. In een van de stijlen is het ingehakte jaartal 1901 gevonden. Ik denk dat we genoeglijk mogen aannemen dat de molen in 1901, 42 jaar na haar oprichting toe was aan een grote restauratie. De eiken en grenen stijlen zijn opgemeten en geïnventariseerd. Het blijkt dat de vier eiken stijlen aansluitend stonden in het achtkant. Door de afbraak kan er niet precies aangegeven worden waar deze eiken stijlen stonden maar aannemelijk is dat deze stijlen richting het westen stonden omdat de grenen voorgangers waarschijnlijk daar het meeste geleden hadden.
De maal- of meelzolder werd gevormd door vloerbalken die met een schuine lip in de hoekstijlen waren gehakt. De vloer lag 100 cm boven de onderzijde van de achtkantstijlen. De maalzolder lag dus 100 cm boven maaiveld en dus waren er twee trapjes aan de buitenzijde van de molen om de zolder te bereiken. Er waren twee bergdeuren en op oude foto’s is te zien dat deze zich op zuidoost en noordwest bevonden.

Op foto 4 uit waarschijnlijk de dertiger jaren zien we de bekleding van het achtkant uitgevoerd als potdekselwerk middels horizontale beplanking.

Foto 18 is genomen tijdens de demontage en duidelijk is te zien dat de molen voorzien was van een verticaal aangebrachte beplanking met daarop de eterniet leien in ruitvorm.

Foto 6 uit 1946 laat zien dat er de molen voorzien was van de eternietleien.

Foto 1: Spoorwiel met draagbalk en rondsel en staakijzer (ca. 1980)

Foto 2: Achtkant met kinderbalken, koningsspil en luiwerk (ca. 1980)

2.3.2 Molenkap

De kap van de molen is ook wat afwijkend van wat gebruikelijk was in de molenbouw, maar wel weer typisch qua vorm voor de Kempen. De kap lijkt op een omgeslagen boot met horizontale gepotdekselde bekleding van voor- tot achterkeuvelens. De beide voeghouten zijn bewaard gebleven en hieruit is op te maken dat de kap geen roosterhouten met spantring had.

Op foto's is te zien dat de kap zeer nauw aansluit op de bovenzijde van het achtkant. Waarschijnlijk stonden de spanten op de overring. Uit de opmetingstekeningen van arch. Jansen blijkt dat er drie spanten waren waarover de gepotdekselde planken waren bevestigd. Enkele historici spreken de verwachting uit dat de molen vroeger een zetelkruier was. Hiervan is op de voeghouten geen spoor te ontdekken. Er zitten geen kepen in de onderzijde van de voeghouten als indicatie voor de stijltjes van de bovenzetel.
Uit de restanten zijn twee lagerblokken met kruirol tevoorschijn gekomen zoals deze ook reeds op de opmetingstekeningen vermeld waren.
Waarschijnlijk zijn de aangetroffen lagerblokken met bijbehorende kruirail niet bij de bouw van de molen geplaatst en zijn waarschijnlijk bij de grote restauratie in 1901 aangebracht.

Foto 3: Zicht op aswiel en wieg met koningsspil.
Houten hoepelvang met ijzeren beslag.(ca. 1980)

2.3.3 Molenroeden

De molen is vanaf de bouw tot aan de buitengebruikstelling uitgerust geweest met houten borstroeden. Er is geen wiekverbetering toegepast aangezien de molen toen reeds buiten bedrijf was gesteld. Van deze roeden heeft Arch. L. Jansen ook opmetingen gemaakt en zijn foto's aanwezig. De borststukken waren voorzien van een zgn."baas", een ijzeren U-profiel ingewerkt in het borststuk ter versteviging van het borststuk.

2.4 Omliggend dorpsgezicht

Het omliggende landschap en het in 1981 beschermde dorpsgezicht is behoorlijk veranderd sinds de oprichting van de molen. Bij de oprichting van de molen stond de molen geheel vrij in een open heidelandschap. Op onderstaande foto uit 1942 staat de molen nog geheel vrij in het landschap maar daarna treed het verval in en daarmee ook de begroeiing. In 1987 staat het molenperceel reeds vol met bomen en is de molen nauwelijks meer te zien. Ondanks de bescherming als dorpsgezicht is er in de omgeving van de molen volop gebouwd en aangeplant wat momenteel resulteert als een molenstandplaats tussen de bomen.

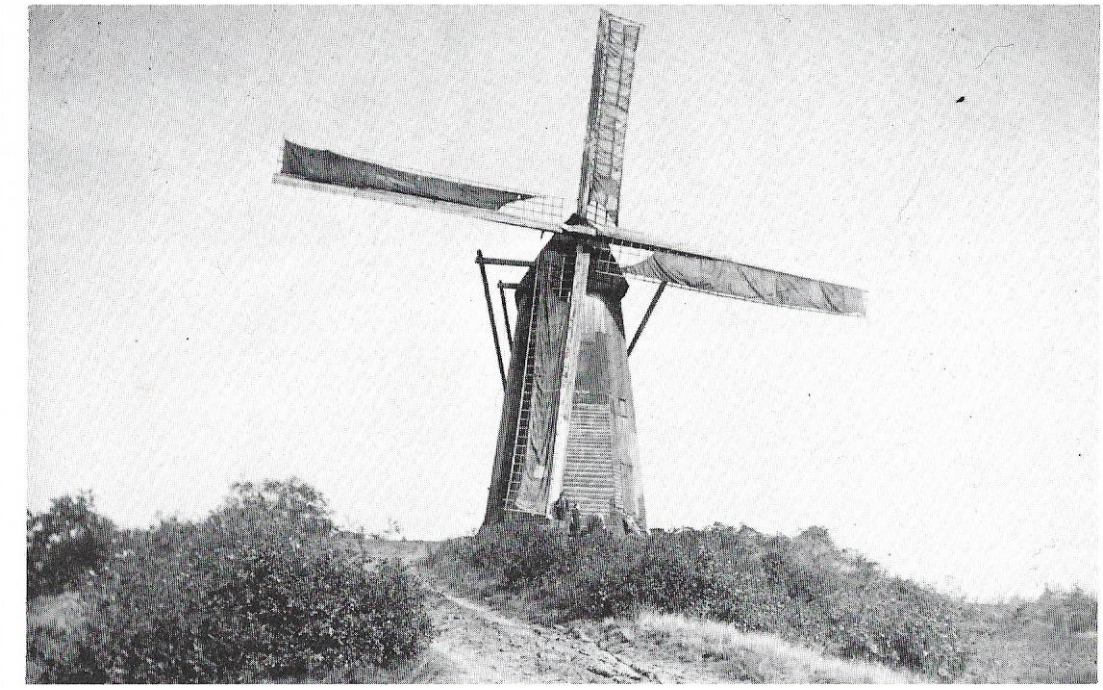

Foto 4 : De molen vol in bedrijf. De molen staat volledig vrij op de molenberg. Bergdeuren met buitentrap zijn duidelijk zichtbaar. Bij de roe poseren de molenaar en familie.
(foto waarschijnlijk 30er jaren vorige eeuw)

Foto 5: Begin van verval. Windborden en zeilen zijn al verwijderd. Foto ca. 1950
Op bovenstaande foto is duidelijk zichtbaar de zeer nauwe kap ten opzichte van het achtkant. Tevens de horizontale potdekseling van de kap.

Foto 6
Een oude foto uit 1946 van de molen in verval. Goed zicht op de achterbaard en achterkeuvelens en potdekselwerk. (Coll. T. Meesters)

In de vijftiger en zestiger jaren gaat het verval van de molen langzaam verder en aangezien er geen belangstelling is voor de molen veranderd ook de omgeving. Ondanks bescherming wordt er gebouwd en aangeplant in de beide beschermingszones.
Een klein voordeel is het feit dat de molen gebouwd is op een molenberg van 5 meter hoog waardoor er toch windvang en zicht op de molen mogelijk is.

Foto 7: Zicht op de molenlokatie vanaf het noordwesten met inrit vd. voormalige molenaarswoning.

Foto 8: De voormalige molenaarswoning ten noorden van de molen.
Het huis is gebouwd door August Huygens rond 1900 nadat hij eigenaar was geworden van de molen.

Foto 9: De woningen aan de zuidzijde vd. Engsbergseweg aan de zuidzijde van het molenperceel. (oktober 2024)

Foto 10: De woning op hoek Achterheide/Engsbergseweg met op de achtergrond het molenperceel.(oktober 2024)

Foto 11: Woningen aan de noordzijde vd. Engsbergseweg ten zuiden van het molenperceel.

Foto 12: Woningen aan de noordzijde vd. Engsbergseweg ten zuiden van het molenperceel (oktober 2024)

Foto 13: Zicht op de molenlokatie vanuit het westen (voor het snoeien van de bomen)(2024)

Foto 14: Bomen op het zuidelijk aanpalende perceel aan de Achterheide.(2024)

2.5 Verantwoording archiefonderzoek

De omschrijving in de geschiedenis van de molen is ontleend aan gegevens op de site Molenecho's van dhr. Lieven Denewet. Met dank voor het beschikbaar stellen van de informatie.
Veel info van Molenecho's is afkomstig van Francois Van Gehuchten die in 2009 een boek uitgaf met als titel "de tien molens van Tessenderlo"

3. Inventarisatie huidige toestand

3.0 Algemeen

De restanten van de molen zijn na jarenlange verwaarlozing in 2004 afgebroken en opgeslagen. Bij eerdere reddingspogingen in de jaren 80 van de vorige eeuw is de gehele molen minutieus opgemeten door Arch. L. Jansen uit Turnhout. Dit veldwerk bestaande uit ca 20 bladzijden handgetekende opmetingen zijn aanwezig en een onmetelijke bron van informatie voor de herbouw van de molen samen met de nog aanwezige onderdelen.

STAANDE WERK

3.1 Fundering

De nog aanwezige fundering bestaat uit acht ijzerzandstenen poeren met daartussen 8 gemetselde bakstenen en natuurstenen tussenmuurtjes.
De tussenmuren behoeven het nodige herstel.
De achtkantpoeren verkeren in goede staat en behoeven voor het plaatsen van het achtkant aan de bovenzijde plaatselijk wat opgemetseld te worden zodat de bovenzijden van alle poeren in een vlak komen te liggen.

Foto 15: De acht zandstenen poeren met gedeelten van de tussenmuren. (oktober 2024)

3.2 Achtkant

Op 11 december 2023 zijn de opgeslagen restanten opgehaald op de gemeentewerf van de gemeente Tessenderlo. De onderdelen zijn zuiver en spijkervrij gemaakt. Reeds bij de afbraak in 2004 was duidelijk dat vier van de acht hoekstijlen aan vervanging toe waren. Deze vier waren van Amerikaans grenen(Pitch pine) en in het verleden is het spinthout waarschijnlijk aangetast door de boktor. Duidelijk is nu dat de molenaar destijds de aangetaste delen verwijderd heeft en de stijlen ingesmeerd heeft met koolteer om de laatste boktorren te elimineren!
De andere vier hoekstijlen zijn van eiken en na enige reparatie nog prima terug te plaatsen in het achtkant. Op de foto de vier eiken achtkantstijlen.
Drie van vier eiken stijlen zijn aan de onderzijde te voorzien van een laseind van ca. 90 cm. Één hoekstijl behoeft geen reparatie.

Twee van de vier grenen achtkantstijlen zullen in het achtkant verwerkt worden als vloerbalken om zo toch deel uit te blijven maken van de geschiedenis van de molen.
De molen had een verhoogde meelzolder(ca. 80 cm. Boven maaiveld) waarbij twee grenen balken in (tussen) twee tegenover elkaar staande hoekstijlen aangebracht waren. Deze balken waren weer met steunbalken afgestempeld in de funderingsput. We gaan twee oude grenen hoekstijlen gebruiken als vloerbalken van de meelzolder.

In één van de eiken achtkantstijlen is het jaartal 1901 gehakt.
Onze gedachte is dat de vier eiken stijlen dat jaar aangebracht zijn. Misschien waren enkele grenen stijlen te zwaar aangetast door boktor aangezien de nu aanwezige grenen stijlen ook zwaar zijn aangetast en er vroeger de aantasting is weggehakt en de stijlen ingesmeerd zijn met koolteer om mogelijk verdere aantasting te voorkomen. De legeringsbalken en korbelen waren ook van Amerikaans grenen.

Bij bestudering van het achtkant zien we nu dat het achtkant opgebouwd is als een zgn, **“Timmermansachtkant”.** Dit houdt in dat de zich tegenover elkaar bevindende hoekstijlen evenwijdig lopen met de bintbalken. Bij de meeste achtkanten staan de acht hoekstijlen naar het midden van de molen gericht.
Arch. L. Jansen heeft dit in zijn opmetingen ook al opgemerkt.
Dit is een zoveelste reden om deze unieke molen voor Vlaanderen te behouden.

Foto 16: De vier eiken hoekstijlen.(2023)

Hierbij nog een foto van de grenen hoekstijlen die helaas te zwaar aangetast zijn om terug te plaatsen. Onderop liggen de vier te behouden eiken hoekstijlen.

Foto 17 (2023)

Van alle 16 veldkruizen in het achtkant, zijnde 32 stuks kruisbenen, zijn 26 stuks nog in goede staat en te herbruiken. Op de foto de opgestapelde kruisbenen.
Op bijgaande foto van de demontage in 2004 ziet U de veldkruizen en veldregels.
Op de onderste foto een gedeelte van de kruisbenen. Voor de veldkruizen is voornamelijk eiken gebruikt.

Foto 18: demontage 2004

Foto 19 (2023)

Van de ca. 50 veldregels (horizontale balkjes) zijn er 40 te herbruiken. Op de foto de schoongemaakte balken.

Foto 20 (2023)

Foto 21 (2023)
Opgeslagen onderdelen. Oude bouten aswiel, koningsspil, draagbalk koning, staakijzers en rechts alle bruikbare veldkruizen en veldregels.

GAANDE WERK

De koningsspil (aandrijfspil van de molenstenen) en de draagbalk waarop de spil gelagerd is zijn nog in goede staat en kunnen na enige reparatie weer herplaatst worden.

Foto 22 (2023)

Het spoorwiel (aandrijfwiel voor de molenstenen) is in slechte staat. Toch is de ondervelg nog te herplaatsen zodat het aanzicht op het wiel vanaf de zolder toch oud lijkt en is.
De kruisarmen, bovenvelg en 64 kammen dienen te worden vernieuwd.
Foto met zicht op de ondervelg die te behouden is. De donkere vlekken is vocht van de regen.

Foto 23 (2023)

Van de oorspronkelijk 6 molenstenen zijn nog aanwezig. Deze stenen zijn natuurstenen en enkele zijn na reparatie nog te gebruiken.

Foto 24 (2023)

De beide onderste stenen zijn Franse stenen en waarschijnlijk na herstel nog te bebruiken. De derde blauwe steen is gebroken. De vierde en vijfde blauwe stenen zijn het koppel stenen op de luizolder. De bovenste dunne steen was opgestort tot een kunststeen maar is kapotgevroren.

Foto 25: Opslag op de gemeentewerf in Tessenderlo 2004-2023.

De molen had twee koppel molenstenen. De bediening voor het uitlichten en regelen van de molenstenen is nog compleet behouden en te herbruiken. Ook deze onderdelen zullen zorgen voor een authentieke en originele sfeer.

Foto 26: (2023)
Twee staakijzers zijn te behouden en terug te plaatsen.
Van de twee rondsels is er een te repareren en één dient vernieuwd te worden

Foto 27: (2023)

De houten molenas met gietijzeren insteekkop is nog aanwezig maar de houten as is te ver aangetast. De gietijzeren askop, de stroppen en het ijzeren peneinde van de as zijn nog prima te gebruiken. Overigens is de askop een zeer uitzondelijk type. Er is maar één dezelfde askop bekend. Deze bevindt zich in de Prinskensmolen in Meerhout. De derde ligt op een sokkel in Balen en is van de voormalige Boonsmolen. Te zien in de houten as is het gat waar vroeger de kruisarmen zaten van het armwiel. De molen had op het laatst een stropwiel. Helaas zijn van het vangwiel en wieg maar kleine fragmenten bewaard gebleven. Gelukkig wel voldoende om een getrouwe reconstructie te maken. De askop zit onder 45 graden in de houten bovenas wat ook vrij zelden voorkomt.
De vraag dient zich wel aan waar deze houten as vandaan komt. Voor een armwiel in deze molen zitten de gaten in de as veel te ver richting de pen. Op oude foto's van het binnenwerk is wel te zien dat het aswiel uitgevoerd was als stropwiel maar dat er zwaluwstaarten in de plooistukken zaten als getuigenis van een verleden als armwiel.

Foto 28: (2023)

Van het unieke kruiwerk zijn de vier stukken kruirail prima te herbruiken.
De loopwielen zijn na schoonmaken en ontroesten ook te gebruiken.

Foto 29: (2023)
IJzerwerk van de steenkraan is na ontroesten weer te herplaatsen

Foto 30: (2023)
Loopwiel van het kruiwerk.

Foto 31

Van het aswiel en wieg zijn alleen twee kleine stukjes bewaard gebleven en bovenstaande foto. Aan de hand van deze restanten en de opmetingen zal een reconstructie plaats kunnen vinden.

De luitafel is nog aanwezig maar niet meer te gebruiken helaas.

3.3 Molenkap

Beide voeghouten nog aanwezig maar niet te herbruiken. Van deze balken kunnen wel positie van lange spruit, ijzerbalk en penbalk bepaald worden. Tevens zijn afmeting en lengte bekend voor een getrouwe reconstructie van de kapvorm.
De gehele molen is rond 1980 minutieus opgemeten door Arch. L. Jansen. Deze aantekeningen zijn teruggevonden in het archief van Onroerend Erfgoed in Hasselt, zijn een schat aan informatie en maken een verantwoorde reconstructie meer dan mogelijk.
Aan de hand van deze tekeningen en de nog aanwezige onderdelen is bijgevoegd restauratiebestek gemaakt.
Ook de kap had een bijzondere vorm. Er waren geen roosterhouten en spantring.
De kapspanten stonden direkt op de overring. De kapbekleding bestond uit horizontaal gepotdekselde planken. Het is de bedoeling dit ook weer in deze vorm terug te brengen.
Er zijn nog gedeelten van de overring aanwezig maar helaas niet meer bruikbaar.

Hieronder een gevonden plank met de inscriptie van Alphons H. . Inscriptie gedaan door molenaar-eigenaar Alphons Huygens, geboren in Vorst in 1871.

Foto 32: (2023)

3.4 Roeden

De roeden waren uitgevoerd als borstroeden. De eiken borststukken zijn nog gedeeltelijk aanwezig maar door de val van het wiekenkruis in stukken gebroken. De borststukken waren wel voorzien van een “baas”, een ijzeren U-profiel als versterking van het door de askop gestoken borststuk.

De oplangers waren in douglas uitgevoerd en voorzien van 29 hekscheien. De molen heeft geen wiekverbetering gekend.

3.5 Het omgevende landschap

Het omgevende landschap is de laatste 40 jaar na de verwaarlozing ingrijpend veranderd. In de omgeving van de molen, maar zeker ook op de molenstandplaats, zijn forse bomen gegroeid.
Dit heeft geresulteerd in een overleg ter plaatse met mevr. Bosmans van het Agentschap Natuur en Bos en dhr. Roosen van het regionaal Landschap Lage Kempen.
Na toelichting van mijn plannen kwamen zij tot de conclusie dat kappen niet nodig is maar dat snoeien van de bomen een passende oplossing is. De aanwezige bomen worden teruggesnoeid tot de hoogte van de molenberg(ca. 5 meter hoog) zodat deze daarna weer uit kunnen schieten. Tevens werd besloten om na het snoeien een 100-tal laagblijvend bomen of struiken aan te planten.
Inmiddels is al een begin gemaakt met het terugsnoeien van een groot aantal bomen. In de komende jaren gaat er regelmatig gesnoeid worden om weer een redelijke windvang te krijgen.
In de bijlage de afgegeven snoeivergunning.

4. Beschrijving van de erfgoedwaarden

In dit hoofdstuk worden de erfgoedwaarden van de verschillende onderdelen besproken. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een conclusie.

4.1 Erfgoedwaarden volgens beschermingsbesluit.

In het beschermingsbesluit van 23 oktober 1981 is de molen beschermd omwille van de industrieel-archeologische waarde en in hetzelfde besluit zijn omgeving en dorpsgezicht eveneens beschermd. Het beschermingsbesluit van 1981 geeft geen beschrijving van de erfgoedwaarden, slechts algemeen wordt genoemd dat de molen vanwege "industrieel-archeologische en historische waarde" beschermd moeten worden. Er wordt in dit besluit verwezen naar het decreet van 3 maart 1976.

4.2. Erfgoedwaarden volgens bescherming bouwkundig erfgoed.

De molen is ook vastgesteld als Bouwkundig Erfgoed sinds 16 januari2018. De erfgoedwaarden die hierin genoemd worden zijn de historische waarde en de industrieel-archeologische waarde.

4.2.1. De historische waarde als monument.

De "Schaliënmolen" heeft een historische waarde vanwege de constructie en is een gaaf voorbeeld van een werktuig uit het verleden. Mede vanwege het verdwijnen van nagenoeg alle achtkante molens in Vlaanderen is, vanwege de zeldzaamheid, de historische waarde alleen maar toegenomen. De typologie van dit achtkant is kenmerkend voor de provincies Antwerpen en Limburg. Gelijkaardige molens zijn te vinden in Arendonk en in openluchtmuseum Bokrijk. Het betreft hier ook achtkanten maar deze zijn beide qua bouwwijze toch verschillend aan de molen van Tessenderlo.

In de molen zijn twee inscripties terug te vinden, een jaartal 1901 in een eiken hoekstijl en een stuk achtkantbekleding met de naam Huygens.

4.2.2.De industrieel-archeologische waarde als monument.

De Schaliënmolen is een voorbeeld van een achtkantmolen, qua typologie kenmerkend voor de provincie Antwerpen en Limburg. De achtkantmolen is een zeldzaam type molen waarvan er slechts drie (Arendonk, Bokrijk en Tessenderlo) in Vlaanderen aanwezig zijn.

De industrieel-archeologische waarde van molen uit zich in de ontwikkeling van de industriële toepassing van standerdmolen naar achtkante molen. Een achtkante molen is makkelijker werken, stabieler en bied meer opslagruimte.

Op de derde zolder lag een koppel blauwe stenen. De functie en aandrijving van dit koppel is onduidelijk en staat op de opmetingen maar niet op de vele foto's die van het interieur

gemaakt zijn. Tevens is bij het ophalen van de molenrestanten een gietijzeren aandrijfwiel aangetroffen waarvan de functie in de molen onduidelijk is.

4.3 Het omliggende beschermde dorpsgezicht

Het omliggende dorpsgezicht staat momenteel onder druk in relatie tot de wederopbouw van de molen. De molensite is begroeid met struiken en bomen en in de omgeving heeft het vroegere heide en gras landschap plaats gemaakt voor bebouwing en bosgebied.
Ook langs de Engsbergseweg is lintbebouwing ontstaan met diverse begroeiing.

De meeste huizen zijn na de bescherming van het dorpsgezicht gebouwd. De resterende erfgoedwaarden bestaan eigenlijk alleen uit de bestaande molenaarswoning waarvan een foto met korte beschrijving is opgenomen op pagina 20.(foto 8).

Voor de benodigde windvang van de molen zijn dit natuurlijk negatieve ontwikkelingen die voor een deel op de lange termijn aangepakt kunnen worden.

Als de herbouw en opbouw ter plaatse in een wat gevorderde fase is gaan we proberen om in overleg met de aanliggende buren te kijken wat op termijn mogelijk is om de biotoop van de molen te verbeteren maar tevens rekening te houden met de privacy van de buurtbewoners. Geen boom heeft het eeuwige leven en we gaan proberen om in zo'n geval een herplant te bewerkstelligen met een wat laagblijvende boomsoort.

4.4 Conclusie

De molen "Schaliënmolen" heeft een lange en zorgzame geschiedenis.
Van dit type zijn er in België nog maar 3 bewaard gebleven. Vanwege de historische waarde, de industrieel-archeologische waarde en de artistieke waarde dient deze molen in zijn authentieke vorm, zoals hij het laatst professioneel bemalen werd, heropgebouwd te worden.
Dit betekend een herbouw met grote schaliën in ruitvorm aangebracht, horizontaal potdekselwerk op de molenkap en houten borstroeden

5. Beheersvisie en Doelstellingen

5.1 Huidige toestand

De huidige toestand van de molen is complete demontage van het achtkant dat momenteel opgeslagen ligt in Veldhoven(NL) in de werkplaats van de molenmaker waar alle onderdelen zijn geïnventariseerd met het oog op de komende restauratie.

In hoofdstuk 3 is aangegeven dat de fundering van de molen nog grotendeels aanwezig en na enige reparatie kan het achtkant daar weer op geplaatst worden.

5.2 Visie en doelstellingen voor de komende 24 jaar

Visie voor de molen is het uitvoeren van een complete herbouw ter plaatse met gebruik making van zo veel mogelijk oude onderdelen. Boven is reeds aangegeven wat herbruikt kan worden. Door zo veel mogelijk oude balken te gebruiken zal een authentiek beeld ontstaan waarbij ook duidelijk te zien zal zijn wat er vernieuwd is. Nieuwe onderdelen zullen helaas nodig zijn na zoveel jaren verwaarlozing.

Uitgangspunt is dat de molen herbouwd wordt naar de toestand in laatst werkende toestand.

De bedoeling is om de molen in de komende 5 á 6 jaar op te bouwen. Eerst zal subsidie aangevraagd worden voor de restauratie en opbouw van het achtkant. Dit zal na opbouw tijdelijk afgedekt worden met een nooddak zodat binnen ook de vloeren en trappen geplaatst kunnen worden.

De tweede fase zal zijn het vervaardigen en plaatsen van een nieuwe kap met staartwerk.

De derde fase zal bestaan uit het steken van een nieuw houten gevlucht.

Als laatste fase zal het gangwerk gemaakt en geplaatst worden.

Voor de resterende 18 jaar zal jaarlijks onderhoud aan de molen gepleegd waarvoor natuurlijk een onderhoudssubsidie aangevraagd zal worden. Dit zal voornamelijk inhouden dat jaarlijks spieën aangeslagen moeten worden ivm.het drogen van het nieuwe hout. Tevens zal iedere 6 á 7 jaar de molen een keer geschilderd worden.

5.3 Dorpsgezicht

Met het Agentschap Natuur en Bos zijn reeds afspraken gemaakt over het snoeien van de op het molengrondstuk aanwezige bomen en struiken. Met deze snoei is in het voorjaar van 2024 reeds een start gemaakt.
De komende jaren gaat er jaarlijks met beleid gesnoeid worden zodat er weer een biotoop kan ontstaan waarbij de molen kan draaien. Op het molengrondstuk worden ter compensatie ca. 100 laagblijvende bomen en struiken geplant.

Het is de bedoeling om de aanwezige begroeiing zodanig te snoeien dat deze nadien weer uitloopt op een dusdanige wijze dat de molenbiotoop er geen last van heeft. Dit alles in overleg en volgens afgegeven vergunning van Agentschap Natuur en Bos.

In de komende 24 jaar gaat het snoeien iedere twee jaar plaats vinden.

Als de herbouw en opbouw ter plaatse in een wat gevorderde fase is gaan we proberen om in overleg met de aanliggende buren te kijken wat op termijn mogelijk is om de biotoop van de molen te verbeteren maar tevens rekening te houden met de privacy van de buurtbewoners. Geen boom heeft het eeuwige leven en we gaan proberen om in zo'n geval een herplant te bewerkstelligen met een wat laagblijvende boomsoort.

5.4 Gebruik van de molen

De molen is in 2004 gedemonteerd in samenwerking met vzw. Levende Molens. Ook de herbouw zal in samenwerking met Levende Molens gebeuren en de verwachting en bedoeling is dat na de herbouw er in samenwerking met vzw. Levende Molens een vrijwillig molenaar aangesteld wordt om de molen op geregelde tijden te laten draaien en malen. Dit zorgt er ook voor dat kleine gebreken snel ontdekt worden en opgelost kunnen worden.

In de toekomst, na het voltooien van de molen, zal er ook getracht gaan worden om de molen te integreren in een project van boer, molen en bakker waarbij plaatselijk geteeld graan in de molen vermalen gaat worden en door een plaatselijke bakker gebruikt gaat worden om een "Molenbrood" van te bakken. Dit is nu nog een verre toekomstvisie!!

Het is geenszins de bedoeling om van de molen een toeristisch attractie te maken. Er komt dus geen terras of horeca bij de molen afgezien van de moeilijkheden die we kunnen verwachten bij het aanvragen van een vergunning voor deze activiteiten.

Doelstelling is dat de molen in principe elke week een keer zal draaien. Hopelijk bijkomend voordeel is dat schrijver dezes richting pensioen gaat en hopelijk tijd kan en gaat maken voor het laten draaien van de molen.

Voor de molen is ook een ZEN-erkenning aangevraagd worden op basis van bovenstaande criteria dat de molen enkel een maalvaardige molen wordt. Op deze aanvraag is positief beschikt en de molen is ZEN-Erfgoed met goedkeuring op 31-01-2025.

6. Opsomming van de werkzaamheden

Onderstaand een opsomming van de werkzaamheden voor de herbouw met daarin vermeld wat er gemaakt gaat worden en met welke materialen.

Uitgangspunt voor de restauratie is een herbouw van de molen zoals hij er uitzag in zijn laatste werkzame periode. Dit houd in met schaliën in ruitvorm op het achtkant. De opmetingstekeningen van Arch. L.Jansen dienen als leidraad bij de maatvoering.

RECONSTRUCTIE

Onderstaande werkzaamheden betreffen de wederopbouw/reconstructie van de molen in de komende 6 jaren 2025-2030. Onderstaande werkzaamheden zijn eenmalig.

2. HET ACHTKANT

2.1 Leveren van 4 stuks douglas achtkantstijlen.
2.2 Herstel van de vier aanwezige eiken achtkantstijlen.
2.3 Leveren van 12 stuks douglas legeringsbalken.
2.4 Leveren van 24 stuks douglas korbelen.
2.5 Leveren en plaatsen van de benodigde extra vloerbalken tbv. de vloeren.
2.6 Leveren en plaatsen van ca. 6 nieuwe veldkruizen in eiken.
2.7 Herplaatsen van ca. 13 stuks aanwezige veldkruizen..
2.8 Plaatsen van ca. 40 stuks oude veldregels.
2.9 Leveren en plaatsen van 8 stuks ramen en twee toegangsdeuren incl. kozijn.
2.10 Leveren en aanbrengen van een populieren bekleding op het achtkant.
2.11 Leveren en aanbrengen van vezelcement schaliën op het achtkant.
2.12 Leveren en plaatsen van twee trapjes tpv de beide toegangsdeuren.
2.13 Leveren en aanbrengen van vier grenen vloeren op de maal- , steen- lui- en kapzolder.
2.14 Leveren en plaatsen van drie stuks trappen op meel-, steen- en luizolder in eiken.
2.15 Aanbrengen van een balklaag in het achtkant tbv. de maalzolder. Voor deze balklaag de oude achtkantstijlen gebruiken.

3. DE MOLENKAP

3.1 Kruivloer vernieuwen en deels hergebruiken van de aanwezige kruivloer. De aanwezige ijzeren kruirail weer aan te brengen middels bouten. Binnendiameter kruirail is 366 cm.
3.2 De aanwezige overring te herstellen en te verstevigen. Ontbrekende stukken nieuw te maken in eiken. De aanwezige kruiwielen aan te brengen onder de overring.
3.3 Op de overring te leggen twee nieuwe eiken voeghouten.
3.7 Voor op de voeghouten te plaatsen een eiken windpeluw.
3.8 Leveren en plaatsen van een bilinga baard, dik 2,5 cm . in potdekselverband.
3.9 Op de windpeluw te plaatsen een eiken voorkeuvelens.
3.10 Leveren en plaatsen van een bilinga lange spruit. Lengte ca. 9,20 meter.
3.11 Op de overring te plaatsen vier eiken spanten.

3.12 Aanbrengen van enkele gordingen en regels in de kap.
3.13 Op het voorkeuvelens te plaatsen een voorwolf
Op het achterkeuvelens te plaatsen een achterwolf
3.14 Tussen de voeghouten te werken een eiken ijzerbalk tbv. de koningsspil.
3.15 Te plaatsen tussen de voeghouten een eiken penbalk voorzien van een pensteen.
3.16 Achter op de voeghouten te leggen een bilinga korte spruit.
3.17 Op de korte spruit te plaatsen een eiken achterkeuvelens.
3.18 Te plaatsen in de kap tegen het voeghout een eiken hanetree.
3.19 De gehele kap te betimmeren met western Red Cedar delen zw.2,5x20 cm.

4. DE STAART

4.1 Te leveren en te hangen een eiken staartbalk.
4.2 Te leveren en te plaatsen twee douglas korte schoren
4.3 Te leveren en te hangen twee douglas lange schoren
4.4 Te leveren en te plaatsen een bilinga kruibok,
4.5 In de molenberg te leveren en te plaatsen 12 stuks azobe kruipalen.

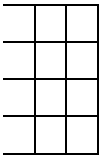
5. GAANDE WERKEN

5.1 Te leveren en te plaatsen een nieuwe eiken bovenas..
5.2 Het leveren van een arduinen baan- en pensteen.
5.3 Te leveren op het werk twee nieuwe borstroeden met een vlucht van ca. 22 meter.
5.4 Beide roeden op te sluiten met hardhouten wiggen en keerklossen in de askop.
5.5 Te leveren en aan te hangen vier stuks bruine zeilen.
5.6 Te maken en af te hangen een geheel nieuw bovenwiel
5.7 Om het bovenwiel te maken een houten hoepvang
5.8 Te plaatsen een grenen vangtrommel.
5.10 Op de steenzolder te plaatsen van de nog aanwezige eiken draagbalk voor de koningsspil. Afmeting ca. 25x25 cm., lengte ca. 5,5 m..
5.11 De aanwezige eiken koningsspil zuiver te maken en plaatselijk te repareren.
5.12 Te maken en af te hangen een nieuw bovenschijfloop
5.13 Het bestaande spoorwiel te restaureren met gebruik van de aanwezige velgdelen.
5.14 IJzerbalk voor het steenkoppel.
5.15 Om de koningsspil te hangen een luitafel met een diameter van ca. 1,50 m.
5.16 Te maken en aan te brengen een luiwerk op de luizolder.
5.17 Te plaatsen op de steenzolder het aanwezige koppel blauwe molenstenen.
5.18 Te plaatsen het aanwezige staakijzer..
5.19 Het aanwezige rondsel plaatselijk te repareren
5.20 Voor het steenkoppel te maken een nieuwe steenkuip
5.21 Meelpijp
5.22 Het steenkoppel te voorzien van een iepen ringhout.
5.23 Ten behoeve van het steen koppel de bestaande hangereel terug te plaatsen
5.24 De pasbalk bedienbaar maken dmv. een eiken lichtboom
5.25 Te maken en te plaatsen een grenen zakkenbank voor de steenkuip.
5.26 Te plaatsen de aanwezige eiken steenkraan .
5.29 Te maken en aan te brengen een bliksemafleiderinstallatie overeenkomstig de NEN 1014.

ONDERHOUDSWERKEN

Streefdatum voor mij als eigenaar van de molen is om de molen in 2030 maalvaardig te hebben. Na deze bouwperiode begint het onderhoudstraject om de molen in een goede conditie te houden.

Aard van de werken	Eenmalig	Terugkerend	Toelatingsplichtig
Molenterrein			
* Snoeien bomen en struiken	**Nee**	**1x per jaar**	**Nee**
* Onderhoud veiligheidsvoorzieningen Controle schades, smeren bewegende delen	**Nee**	**Jaarlijks**	**Nee**
Achtkant			
* Controle schaliën	**Nee**	**Elke 5 jaar**	**Ja, vrijstelling toelating**
* Onderhoudsverfwerk	**Nee**	**Elke 5 jaar**	**Ja, vrijstelling toelating**
* Onderhoud aan toegangstrappen	**Nee**	**Elke 3 jaar**	**Ja, vrijstelling toelating**
* Controle/vervangen kruipalen naar bestaand model en materialisatie	**Nee**	**Elke 10 jaar**	**Ja, vrijstelling toelating**
Molenkap			
* Controle potdekselwerk op lekkage	**Nee**	**Elke 6 jaar**	**Ja, vrijstelling toelating**
* Onderhoudsafwerking potdekselwerk molenkap	**Nee**	**Elke 6 jaar**	**Ja, vrijstelling toelating**
* Onderhoudsschilderwerk voor-en achterkeuvelens	**Nee**	**Elke 6 jaar**	**Ja, vrijstelling toelating**
Staartwerk			
* Onderhoudsschilderwerk staart	**Nee**	**Elke 6 jaar**	**Ja, vrijstelling toelating**
Wiekenkruis			
* Doorhalen roeden	**Nee**	**Elke 10 jaar**	**Ja, vrijstelling toelating**
* Herstel tuigage roeden	**Nee**	**Elke 10 jaar**	**Ja, vrijstelling toelating**
* Vervanging molenzeilen volgens bestaand materiaal, model, kleur en afmeting.	**Nee**	**Elke 10 jaar**	**Ja, vrijstelling toelating**
Gaande Werk			
* Afstellen vang	**Nee**	**Elke 3 jaar**	**Ja, vrijstelling toelating**
* Onderhoud gangwerk	**Nee**	**Elke 5 jaar**	**Ja, vrijstelling toelating**
* Onderhoud molenstenen	**Nee**	**Elke 5 jaar**	**Ja, vrijstelling toelating**
* Onderhoud/afstellen lagers en wielen	**Nee**	**Elke 2 jaar**	**Ja, vrijstelling toelating**
* Sporen wielen en nalopen gangwerk	**Nee**	**Elke 2 jaar**	**Ja, vrijstelling toelating**
Interieur			
* Onderhoud trappen en vloeren	**Nee**	**Elke 5 jaar**	**Ja, vrijstelling toelating**
* Controle/behandeling houtaantasting	**Nee**	**Elke 10 jaar**	**Ja, vrijstelling toelating**

7. Opvolging en evaluatie

In dit beheersplan is een bouwkundige opname opgenomen. De herbouw zal in fases uitgevoerd worden zoals in paragraaf 5.2 beschreven.

Eigenaar zal in overleg met Agentschap Onroerend Erfgoed de volgorde en materiaalkeuzes bepalen. Een en ander ook afhankelijk van de beschikbare financiële middelen van de eigenaar.

Na akkoord met het Agentschap zal een premie-aanvraag aangevraagd worden voor de, in de betreffende fase, uit te voeren werkzaamheden.

Van de werkzaamheden zal een rapportage gemaakt worden en werkzaamheden zullen door de Buitendienst van het Agentschap gecontroleerd worden.

Eens de molen volledig opgebouwd is zal van de uitgevoerde onderhoudswerken een onderhoudslogboek worden bijgehouden waarin uitgevoerde onderhoudswerken worden beschreven.

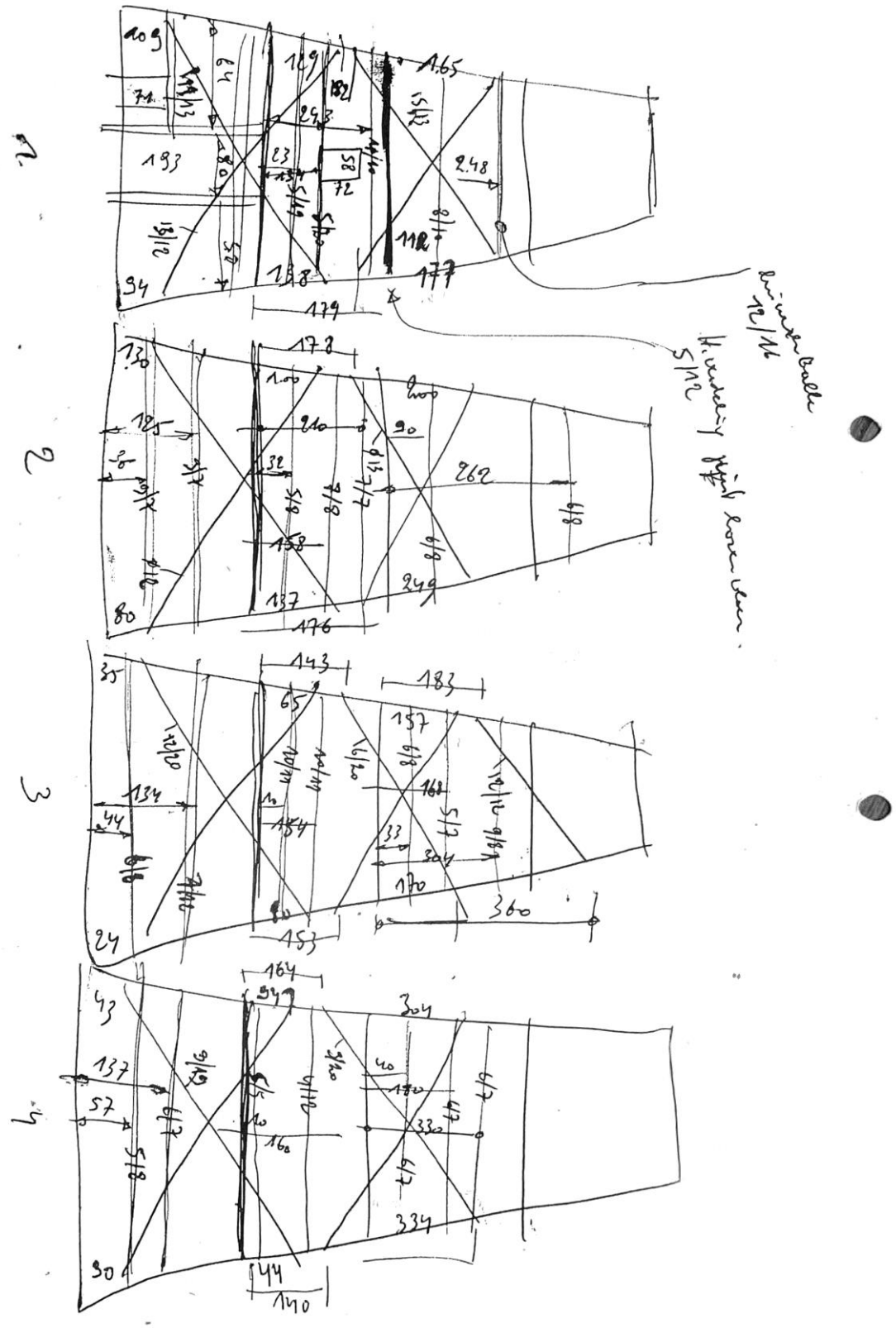
Zeer zeker zal er overleg plaats vinden met de buurtbewoners om de biotoop van de molen te verbeteren.

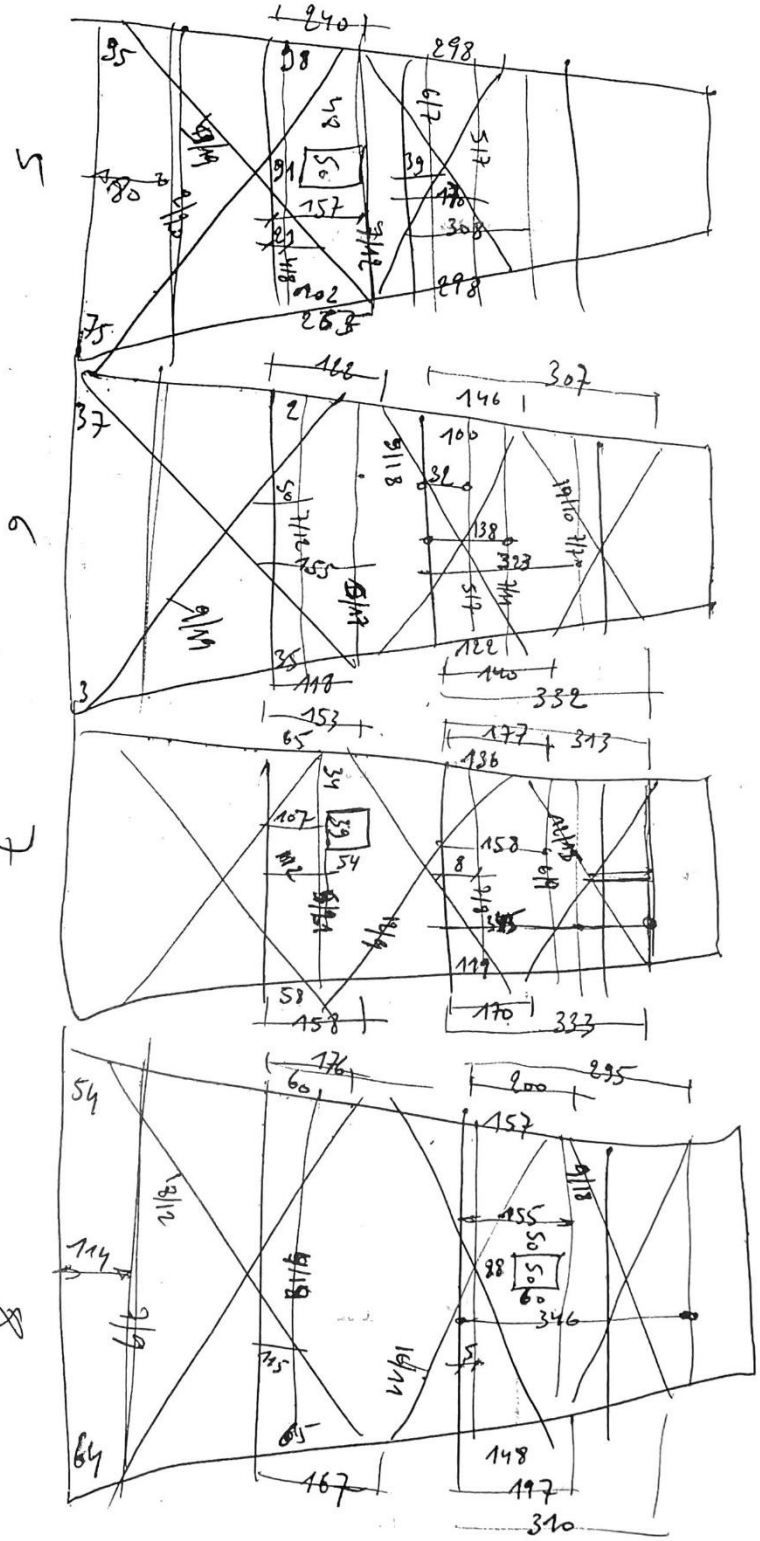
Op het molenterrein zelf zal ieder jaar een snoeironde plaats vinden om bomen en struiken niet te hoog te laten worden.

8. Bijlagen

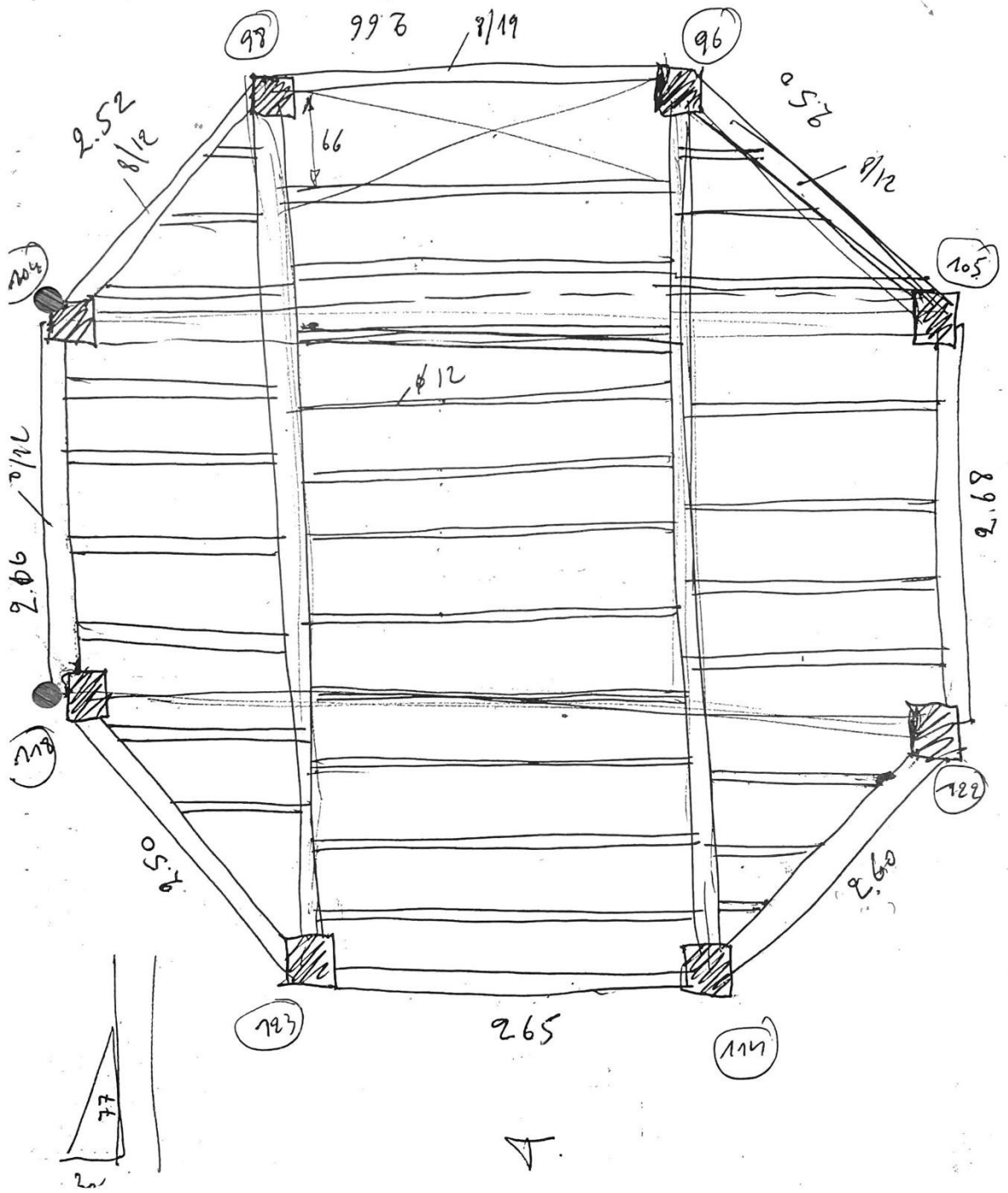
Onderdeel	**Lokatie**
Perimeter van gebied waarvoor beheersplan wordt opgemaakt(met schaal en N-pijl)	Hoofdstuk 1
Lijst van geplande werkzaamheden	Hoofdstuk 6
Lijst van handelingen waarvan de uitvoering vrijgesteld zal zijn van toelating	Hoofdstuk 6
Lijst van ZEN-erfgoed met aanduiding op kaart	Hoofdstuk 5.4
Lijst van open erfgoed met aanduiding op kaart	Niet van toepassing
Lijst van werken aan bomen en struiken waarvoor toelating nodig is	Niet van toepassing
Lijst van cultuurgoederen	Niet van toepassing
Lijst van geplande werken aan een orgel dat dateert van na de Eerste Wereldoorlog	Niet van toepassing
Bibliografie(overzicht referenties	Niet van toepassing
Extra bijlagen : -Opmetingen van de molen - Snoeivergunning Agentschap Natuur en Bos	Zie bijlagen

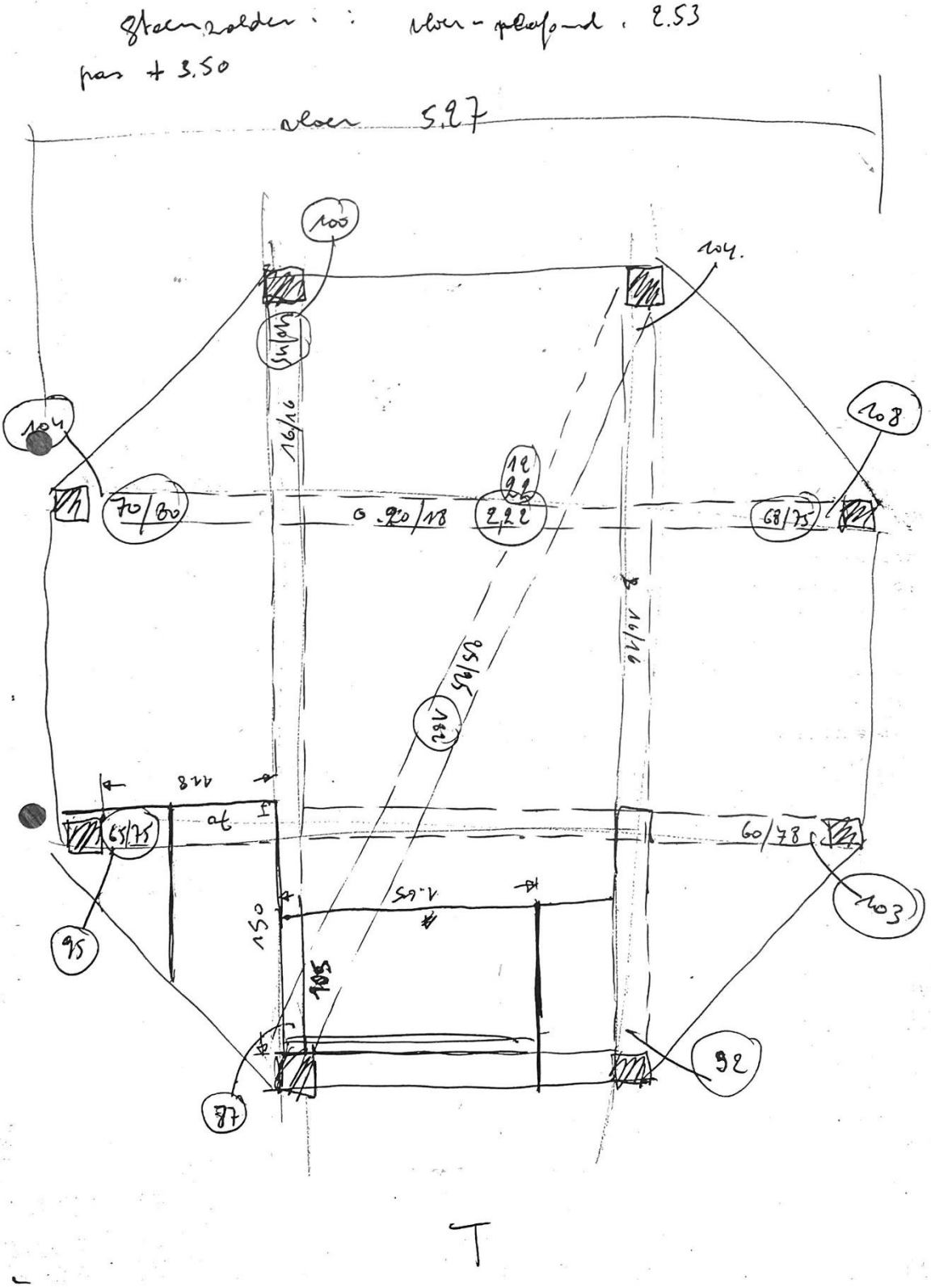
Bijlage : Opmeting molen door Architekt Jansen. Dit zijn niet alle tekeningen.

Kehlen. leer 30 x 30 -= 38 x 38

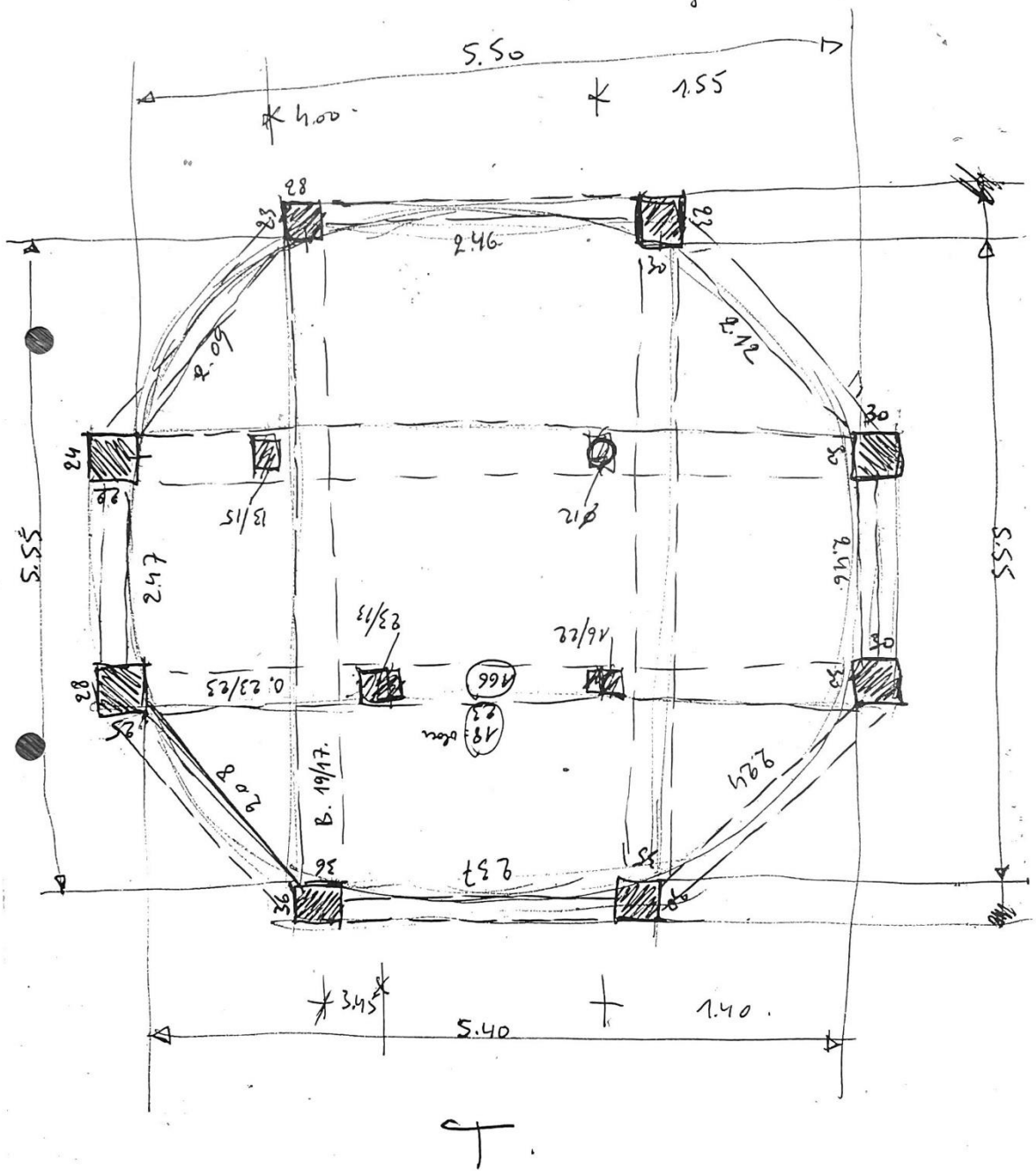

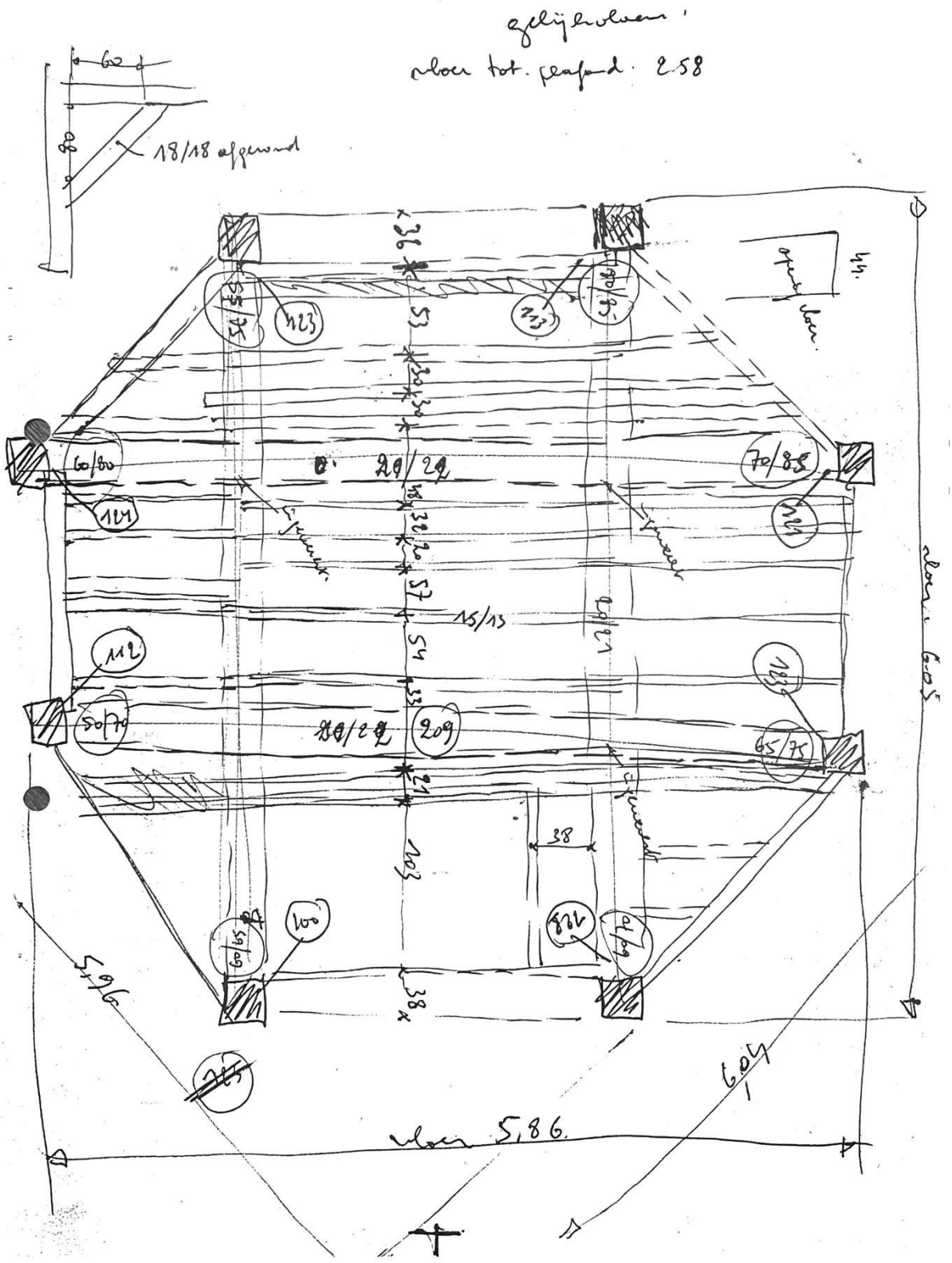

plafond : 2.53
pas + 3.50
over 5.97
100
104
104
108
16/16
70/80
90/18
68/75
16/16
65/75
60/78
103
95
150
105
92
87

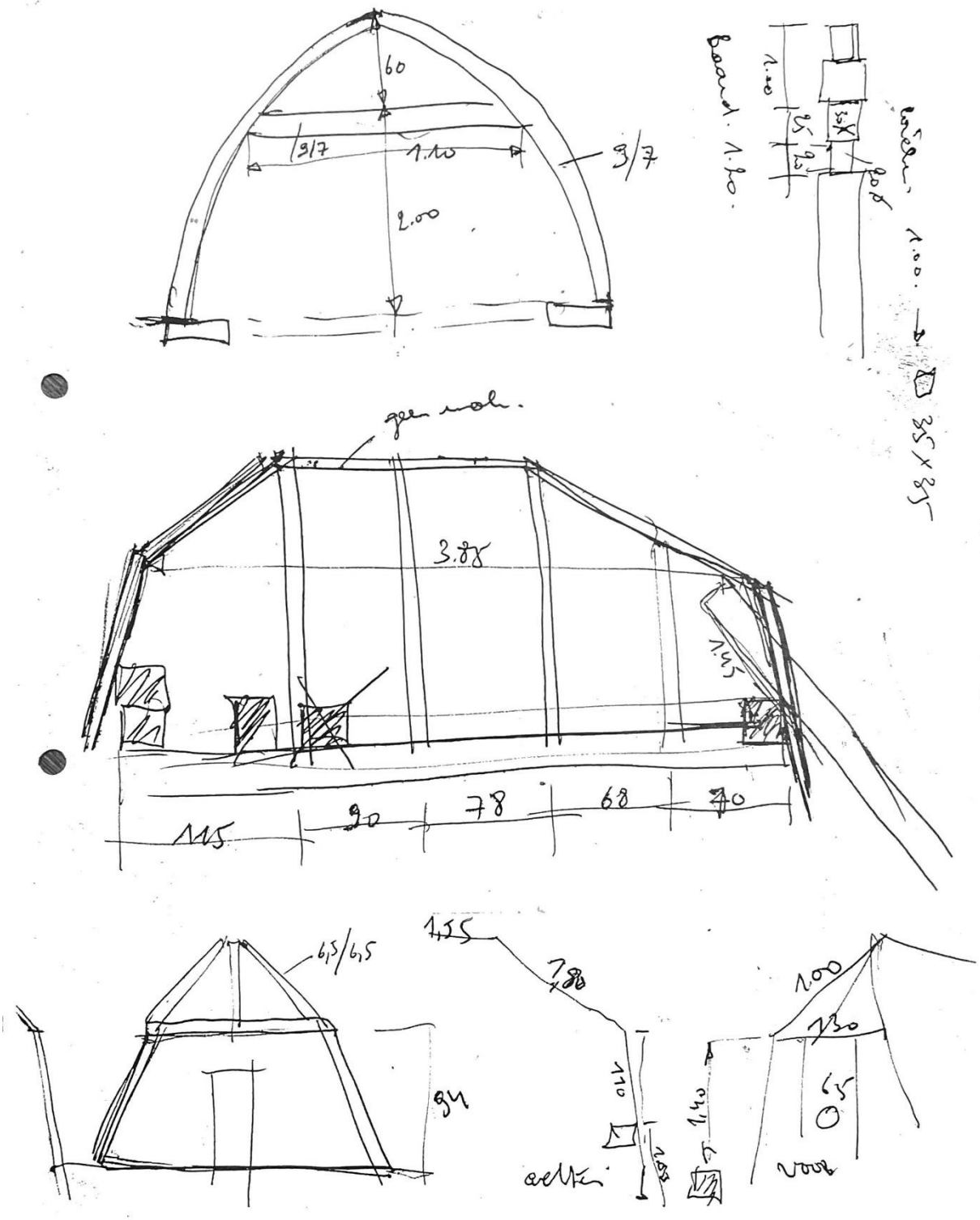
Kelder.

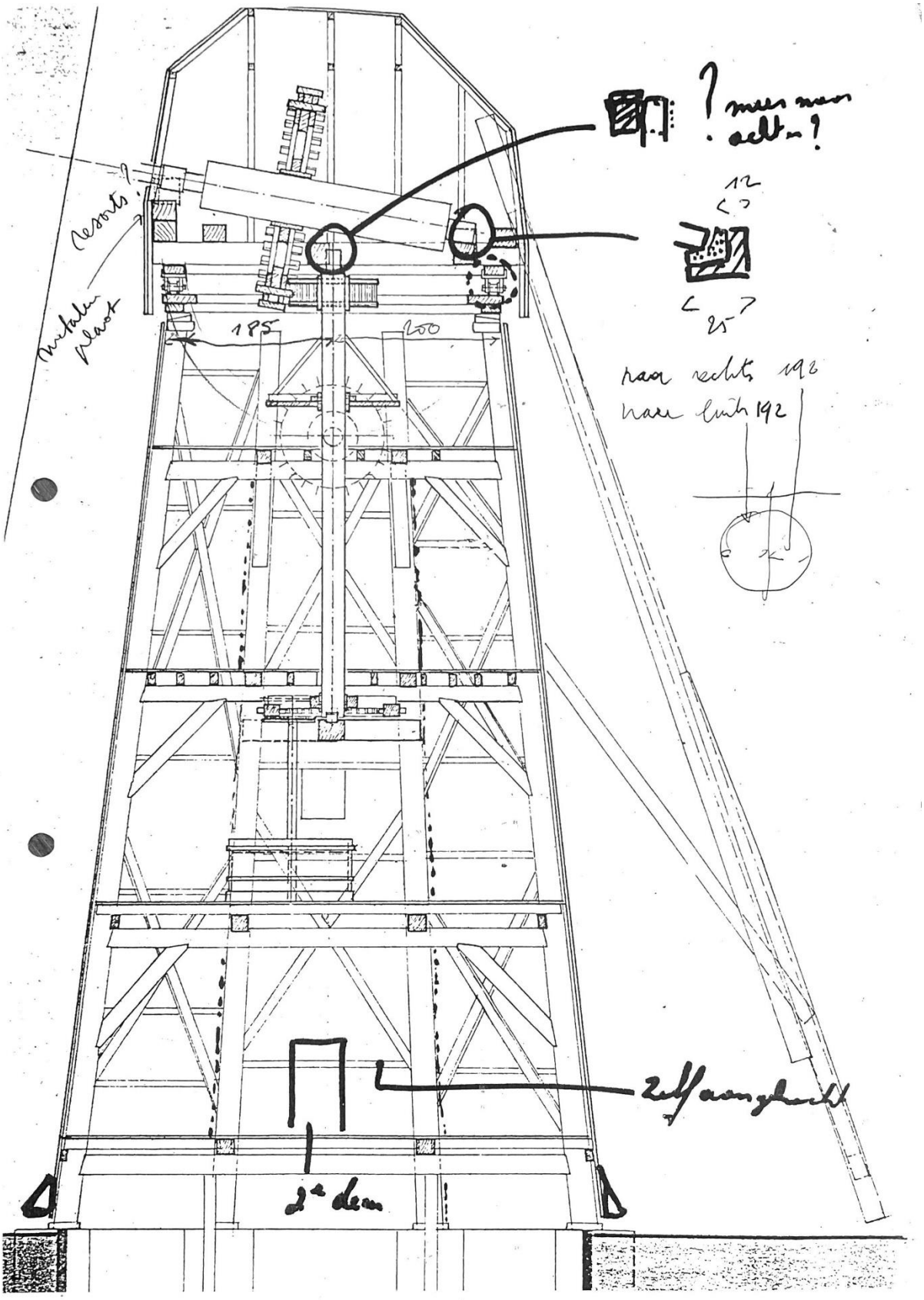
996944

Blokken van gizentcen 80. c. h. x 60 c.
H. 1.00.
Fundering 1.50. tot. Hout.

18/18 afgerond
60/80
70/85
50/70
65/75
15/15
20/20
5,96
6,05
5,86

60
3/7
1.10
3/7
2.00
Board 1.20.
1.00
35x35
1.00.
35 x 35
gen mak.
3.85
1.45
115
90
78
68
40
6,5/6,5
94
115
78
110
1.00
730
65
1.45
2.00

185
200
naar rechts 192
naar links 192
2e dam

Vlaamse overheid

Vlaams Ministerie van Omgeving
Agentschap voor Natuur en Bos

Besluit van de adjunct-directeur adviezen & vergunningen van het Agentschap voor Natuur en Bos in Vlaams-Brabant en Limburg houdende een kapmachtiging in privé-bos

Rechtsgronden

Dit besluit is gebaseerd op:

- het bosdecreet van 13 juni 1990, artikel 81, laatst gewijzigd bij het decreet van 29 april 2019;
- het Bosdecreet van 13 juni 1990, artikel 96, laatst gewijzigd bij decreet van 30 april 2009;
- het besluit van de administrateur-generaal van het Agentschap voor Natuur en Bos houdende delegatie en toewijzing van bevoegdheden van 1 januari 2020, artikel 25, §2, 1°;
- het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013, artikel 6.4.4, laatst gewijzigd bij het decreet van 10 november 2017;

Motivering

Dit besluit is gebaseerd op de volgende motieven:

- Een aanvraag werd ingediend op 11/12/2023 door REGIONAAL LANDSCHAP LAGE KEMPEN en geregistreerd onder dossiernummer 23-005167.
- Deze aanvraag heeft betrekking op de percelen zoals vermeld in de tabel onder artikel 1 van dit besluit.
- Het advies van het Agentschap RO-Vlaanderen, Onroerend Erfgoed, gegeven op 09/01/2024, stelt dat de werken kunnen uitgevoerd worden zoals aangevraagd. Advies in bijlage..
Bijkomende voorwaarden werden opgelegd rond de molen.
- De hakhoutkap en dunning betreft geen ontbossing maar betreft een kapping met spontane verbossing. De kapping kadert binnen regulier bosbeheer met als doel de realisatie van de economische of ecologische functie van de betrokken bospercelen. Het huidige aanwezige bostype heeft een matige ecologische waarde. De ecologische waarde wordt gevormd door algemeen voorkomende soorten. De kapping zal schade veroorzaken op een aantal organismen. Er kan mogelijk een tijdelijk effect zijn op de broed- of rustplaatsen van de aanwezige beschermde soorten. Dit effect wordt als beperkt en herstelbaar beschouwd indien de milderende maatregelen opgenomen in dit besluit worden opgevolgd. Voor andere organismen zoals bijvoorbeeld insecten en invertebraten zal de schade zich herstellen enkele jaren na de ingreep. Ook op deze

organismen kan de impact deels vermeden worden door de opvolging van de milderende maatregelen vermeld in dit besluit.
– De toepassing van de schoontijd leidt hier tot een betere bescherming van het ecosysteem tegen de verstoring van de kapping.
– In het kader van instandhouding dient de kwaliteit van het bos nooit te verminderen. Zo mogen inheemse boomsoorten nooit vervangen worden door uitheemse boomsoorten. Er dient altijd minstens dezelfde boomsoort terug te komen. Behalve in VEN-gebied, hier kan enkel inheems loofhout als doel gesteld worden. Het aanplanten of het bevoordelen van agressieve en invasieve exoten is nooit toegestaan. Deze dienen bestreden te worden bij iedere heraanplant of natuurlijke verjonging. Het gaat hier vooral om Amerikaanse vogelkers en Amerikaanse eik.
– Het bos bestaat uit Am. eik, zomereik, berk, grove den, hulst, Am. vogelkers.

DE ADJUNCT-DIRECTEUR ADVIEZEN & VERGUNNINGEN VAN HET AGENTSCHAP VOOR NATUUR EN BOS BESLUIT,

Artikel 1. Aan John De Jongh , Witstraat 19, 5503, Veldhoven , wordt een machtiging verleend om kappingen uit te voeren in Tessenderlo als voorzien in onderstaande tabel:

Kadastrale ligging	Soort	Aard	Aantal of %	Omschrijving
71364D1137/00R000, 71364D1137/00Z000	Amerikaanse vogelkers	Exotenbestrijding	100%	
71364D1137/00R000, 71364D1137/00Z000	Amerikaanse eik	Hakhoutkap	20%	
71364D1137/00R000, 71364D1137/00Z000	Eik	Hakhoutkap	30%	
71364D1137/00R000, 71364D1137/00Z000	Eik	Dunning	5%	

Art. 2. De machtiging is geldig vanaf de datum van ondertekening tot en met 15/01/2027.

Art. 3. De machtiging kan worden uitgeoefend onder de volgende voorwaarden:

1° Tijdens het uitvoeren van de kapping moet de exploitant een kopie van deze machtiging bij zich hebben.
2° De kapping mag in geen geval leiden tot een vermindering van de bosoppervlakte.
3° Omvorming van bos naar tuin, het aanplanten van sierstruiken, het wijzigen van de kruidlaag of struiklaag en het plaatsen van constructies zijn niet toegestaan.
4° Er mag niet worden geveld of geruimd tijdens de standaard schoontijd van 1 april tot en met 30 juni.
5° Bij de dunning mag maximaal 5 % van de zomereiken gekapt worden, gelijkmatig verspreid over het terrein.
6° De Amerikaanse vogelkers mag gekapt worden, binnen de geldigheidsduur van de kapmachtiging. Kleine exemplaren mogen uitgetrokken worden. Het kappen van Amerikaanse vogelkers zonder verdere behandeling leidt er toe dat de struik snel weer uitloopt. Hier dient nazorg (= behoud van een exoten arme toestand) voorzien te worden.
7° Tijdens het vellen en ruimen van de bomen moet het overige loofhout, de onderetage en de natuurlijke verjonging maximaal gespaard blijven.

8° Om rotting door insijpelend water te vermijden moet het hakhout afgezet worden met een gaaf, licht schuin aflopend zaagvlak op een hoogte van 15 cm. De wortelstelsels zijn te behouden.
9° In functie van de bescherming van de milieukwaliteit is olieverversing tijdens de exploitatie in het bos niet toegelaten en mag er enkel biologisch afbreekbare olie gebruikt worden;
10° Herbebossing is verplicht en moet uitgevoerd worden ten laatste 1 jaar na de kapping met inheems loofhout in een plantverband niet wijder dan 2 x 2,5 meter .
11° De kapping mag in geen geval leiden tot een vermindering van de huidige bosoppervlakte. Omvorming van bos naar tuin, aanplanten van sierstruiken, heesters of sierconiferen, aanleg van grasperk, gazon, bloemperken of andere tuinelementen, inbreng van landbouw- of tuingewassen, wijzigen van de struiklaag of de kruidlaag, houden van dieren, storten van afval en plaatsen van constructies is niet toegestaan in het bos. De stronken van de gevelde bomen dienen behouden te worden.
12° Het is verboden om ingrijpende wijzigingen en beschadigingen aan de bodem, de strooisel- en kruidlaag toe te brengen.
13° Alle van nature in het wild levende vleermuissoorten zijn in het Vlaams Gewest beschermd op basis van het Soortenbesluit van 15 mei 2009. De bescherming heeft onder andere betrekking op de winter- en zomerverblijfplaatsen van deze vleermuissoorten in bomen (artikel 14 van het soortenbesluit). Bij het uitvoeren van werken moet men zich vergewissen dat geen verblijfsplaatsen van vleermuizen beschadigd, weggenomen of vernield worden. Als verblijfsplaatsen in het gedrang komen dient de uitvoerder contact op te nemen met het Agentschap voor Natuur en Bos.
14° Het ruimen van de bomen dient te gebeuren via vaste ruimingspistes.
15° De spontane evolutie van de percelen mag niet verhinderd worden en alle ingrepen die de spontane verbossing tegengaan (maaien, begrazen, ontstronken) dienen dan ook geweerd te worden.
16° De stronken van de gekapte bomen moeten behouden blijven. Er mag niet ontstronkt worden.
17° Er kan 30% van de zomereiken en 20% van de Amerikaanse eiken in hakhout gezet worden.

Art. 4. Deze machtiging kan, mits motivering, ten allen tijde worden ingetrokken. De machtiging moet worden getoond op elk verzoek van de officieren van gerechtelijke politie en van de toezichthouders die belast zijn met het toezicht op de naleving van de natuur- en bosregelgeving.
Deze personen moeten door de begunstigde van de machtiging in staat worden gesteld om de uitvoering van de machtiging op het terrein te controleren.

Art. 5. Het niet naleven van de bepalingen van deze machtiging kan aanleiding geven tot een bestuurlijke en/of strafrechtelijke sanctionering volgens titel XVI van het decreet van 5 april 1995 houdende algemene bepalingen inzake milieubeleid.

Hasselt,

De adjunct-directeur adviezen & vergunningen van het Agentschap voor Natuur en Bos in Vlaams-Brabant en Limburg,

Else De Schryver (Signature)
Digitaal ondertekend door Else De Schryver (Signature)
Datum: 2024.01.16 14:00:23 +01'00'

Else DE SCHRYVER